

ВІСНИК THE JERALD

-VISNYK

Свобода народам!
Свобода людині!

Спільно - політичний місячник

З М І С Т

В. Давиденко — Четвертий Універсал	1
Анатоль В. Бедрій — Філософія людини в ідеології Дмитра Донцова	6
Лев Шанковський — Большевики про УПА (продовження)	10
Василь Г-о — Ворог свідчить	14
Лука Луців — У царстві смерти (вірш)	17
Іван Левадний — Величний пам'ятник нашої давнини	18
Д-р В. Трембіцький — Консуляти в українській державі 1917-20 рр. і українська консульська служба	21
** — На могилі Шевченка	22
М. Чировський — Малоросійський комплекс чи реалітетницький запал	23
В. Архілог — Поетичний комівояжер Коротич	25
М. Щербак — Ремиганя	27
П. Кізко — Про большевицьку кількість і якість	28
І. Л-ний — Шестеро сміливих	29
Рецензії	30
Хроніка	32
Б. К. — Успішна коляда на Визвольний Фонд	33
„Невтралісти“ — ось хто їм потрібний	34

ОРГАНІЗАЦІЯ
ОБОРОНИ
ЧОТИРЬОХ
СВОБІД
УКРАЇНИ

Немає української родини без української книгозбірні!

Немає української книгозбірні без видань ООЧСУ!

ПРОГОЛОШУЄМО ВИПРОДАЖ КНИЖОК ЗА ГОТІВКУ

Е. Маланюк: Illustrissimus Dominus Mazepa — тло і постать, стор. 32	0.50	В. Січинський: Крим (історичний нарис), стор. 31	0.25
Е. Маланюк: Малоросійство, стор. 36	0.50	П. Мірчук: З мого духа печаттю (25-ліття ОУН), стор. 30	0.25
Е. Маланюк: До проблеми більшовизму, стор. 82	1.00	П. Мірчук: Відродження української ідеї, стор. 63	0.50
Е. Маланюк: Нариси з історії нашої культури, стор. 80	0.50	П. Мірчук: Під покров Богородиці (свято УПА), стор. 32	0.25
Е. Маланюк: Остання весна (поезія), стор. 104	1.50	П. Мірчук: Українська визвольна справа і українська еміграція	1.00
✦ Історія Русів, стор. 346	3.00	С. Збарський: Крути, стор. 104	1.00
Д. Донцов: Підстави нашої політики, стор. 210	2.75	Г. Косинка: Фавст з Поділля, стор. 95	1.00
Д. Донцов: Правда Прадідів великих, стор. 95	0.50	П. Савчук: Гетьман Мазепа	2.00
О. Оглоблин: Гетьман Іван Мазепа та його доба, стор. 410	6.00	П. Савчук: Ідея і любов (драма на 3 дії)	0.50
О. Оглоблин: Думки про Хмельниччину	1.00	П. Савчук: Чотирьох з мільйонів (трагедія на 5 дій)	1.00
О. Оглоблин: Українсько-московська угода, сторінок 100	0.50	П. Савчук: Облога замку (мелодрама на 5 дій)	1.00
О. Оглоблин: Хмельниччина і українська державність, стор. 24	0.25	М. Островерха: На закруті, стор. 142	2.00
О. Оглоблин: Думки про сучасну українську історіографію, стор. 87	1.50	М. Островерха: Великий Василянин, стор. 48	0.50
А. Княжнинський: На дні ССРСР, стор. 232	2.75	М. Островерха: Гомін з далека, стор. 127	1.50
У. Самчук: Чого не гоїть вогонь (роман), сторінок 288	8.75	О. Бабій: Повстанці (поема), стор. 180	2.00
Ф. Одряч: Щебетун (повість), стор. 294	2.50	О. Запорожець: В одвічній боротьбі, стор. 370	2.00
Т. Ерем: Советський акваріум, стор. 142	0.50	М. Чубатий: Княжа Русь-Україна та виникнення трьох східнослов'янських націй	2.50
Л. Старицька-Черняхівська: Останній сніг, сторінок 44	0.50	Хосе Ортега: Бунт мас	2.00
Л. Старицька-Черняхівська: Іван Мазепа, сторінок 154	1.25	Вадим Лесич: Кам'яні луни	1.50
М. Шербак: Багаття (лірика), стор. 64	0.75	АНГЛОМОВНІ ВИДАННЯ	
М. Шербак: Шлях у вічність, стор. 29	0.25	Le Vasseur De Beauplan: A Description of Ukraine	3.00
В. Гришко: Панславизм в советській історіографії і політиці, стор. 37	0.25	N. Chirovsky: The Economic Factors in the Growth of Russia	3.75
В. Кравців: Людина і вояк (сл. п. Р. Шухевича-Чупринки), стор. 31	0.25	N. Chirovsky: Old Ukraine	7.00
РІЧНИКИ „ВІСНИКА” за 1960, 1961, 1962, 1963, 1964 (тверда оправа)	6.00	N. Chirovsky: The Ukrainian Economy	1.50
Е. Ляхович: Перевірка наших позицій, стор. 15	0.15	N. Chirovsky: An Introduction to Russian History	4.50
Е. Ляхович: Форма і зміст українських змагань	2.50	Замовлення висилати на адресу:	
		V I S N Y K	
		P. O. Box 304, Cooper Station	
		New York, N. Y. 10003	

ОРГАНІЗУЙТЕ ПЕРЕДПЛАТУ „ВІСНИКА”! ВИРІВНЮЙТЕ ЗАДОВЖЕННЯ!

ВІСНИК

В. Давиденко

ЧЕТВЕРТИЙ УНІВЕРСАЛ

Дивлячись крізь імлу минулих літ, найбільший від часів Хмельниччини державно-творчий акт — IV Універсал, що його проголосив 22 січня 1918 року в Києві голова Центральної Ради, найвизначніший тоді історик Східної Європи Михайло Грушевський — виглядає немовби золотий дах над величною будівлею української держави.

Відомо, чому з таким поспіхом треба було накрити цим дахом відновлену будівлю Української Народної Республіки — озброєні большевицькі ватаги вже окупували значну частину України, і Ленін, який урочисто обіцяв усім народам Росії право на самовизначення аж до відокремлення, вже простягав свою руку до її серця — Києва. Йому треба було українського хліба для голодного російського пролетаріату, треба було міцного військового пляцдарму на півдні. Отже, IV Універсал конституційно, на основі природнього права і народного волевиявлення, оформив структуру української суверенної державности.

Початок Української Національної Революції рахують звичайно з моменту створення Центральної Ради — 20 березня 1917 року, а її зовнішній вияв — 1-го квітня того ж року, коли вулицями Києва перейшла 100-тисячна маніфестація з національними прапорами і співом „Заповіту”. Тоді ж спонтанно відбувались по всіх містах і містечках України подібні революційні маніфестації, у яких впадала в очі передусім національно-сентиментальна їх сторона: оповиті рушниками портрети Шевченка, вершники у старокозацьких убраннях, уквітчані, закосичені дівчата...

„Відчиняйте двері, Наречена йде!” — писав тоді ще національний поет Павло Тичина. І над Софійським майданом літали в його уяві білі голуби — символи безкровної революції.

Проголошено I Універсал з його ствердженням: „Народе України! Волею своєю ти поставив нас, Українську Центральну Раду, на сторожі прав і вольностей української землі...”

Проголошено II Універсал, в якому Центральна Рада запевняла, що твердо йтиме шляхом закріплення нового ладу, витвореного революцією...

Але і в I і в II Універсалах не думали або й не відважувалися ще тодішні провідники українського народу розривати двохсотлітні узи, що в'язали його з Росією. Не розірвано ті узи остаточно і в III Універсалі, який після большевицького перевороту в Петрограді і повалення російського Тимчасового Уряду проголосив Україну Народньою Республікою. Лише в IV Універсалі, вимушеному смертельною загрозою, що звисала над країною, сказано виразно і недвозначно: „**Однині Українська Народня Республіка стає самостійною, ні від кого незалежною, вільною, суверенною Державою Українського Народу**”.

І так за кілька коротких місяців перейшов наш народ в своєму еволюційному розвитку надзвичайно важливий історичний етап від підданих російського імператора до вільних громадян своєї власної держави. Такий шлях інші поневолені народи переходили довгими десятиліттями.

Аналізуючи тепер, з перспективи 50 років текст IV Універсалу, можна доглянути в ньому кілька деталей, що їх тепер українська політична рація не схвалила б. Чи були ті деталі наслідком поспіху, чи в трьох первісних редакціях універсалу не узгіднено виразно всіх нюансів, чи найпевніше було то виявом духа часу — захопленням ідеями соціалізму, що як гегемона революції визначав „трудящі маси” і нехтував всі інші суспільні класи. Ось так, про

Українську Республіку говориться, як про республіку селянсько-робітничу, а до боротьби з большевиками закликається всіх громадян. Також в обличчі збройної большевицької інвазії закликається „негайно пристосувати всі заводи і фабрики до мирних обставин... розпускати солдатів, а після завершення мирових договорів розпустити армію зовсім...”

Для історії залишилися дві такі заяви двох творців української державности. У своїй промові після проголошення IV Універсалу прем'єр-міністр Винниченко сказав: „Особливо приємний цей універсал тим, що проголосує мир, — ще більше, в ньому говориться, що ніякої війни не буде і народ український може приступити до творчої праці”. А Симон Петлюра заявив: „Українські мечі перекуються на рала тільки тоді, коли гасло — Незалежна Держава Українська — перетвориться в дійсність і забезпечить отому ралові можливість зужиткувати рідну плідну землю не для потреб 3-го чи другого з половиною інтернаціоналу, а для збагачення рідного народу”.

Однак, коли розглядати цей документ у світлі тієї доби, тих з надзвичайною швидкістю еволюціонуючих настроїв, — всі ті моменти, що породжують сумніви, бліднуть і відходять у тінь перед основним ствердженням: „Однині Українська Народна Республіка стає самостійною, ні від кого незалежною, вільною, суверенною державою українського народу”.

Не можна забувати й того, що свою загарбницьку стратегію, яку застосували пізніше большевики у відношенні до Угорщини, Фінляндії, Кореї, середньоазійських країн, а тепер стосують у В'єтнамі, Ленін уперше реалізував на Україні, де значна частина нашої революційної інтелігенції вірила в „міжнародню солідарність пролетаріату”.

“VISNYK” — “THE HERALD”

Published by Organization for Defense of Four
Freedoms for Ukraine, Inc.

Monthly except July and August when bimonthly.
Second class postage paid at General Post Office,
New York, N. Y.

Board of Editors

Address: P. O. Box 304, Cooper Station,
New York, N. Y. 10003

Так у найтяжчу годину народилась воля України. Чотири роки світової жорстокої війни — читасмо в IV Універсалі — знеслили наш край і народ. Фабрики не виробляли товарів. Залізничний рух розладнався. Гроші падали в ціні. А по краю розмножилися банди грабіжників та убивників, особливо, коли з фронту рушило російське військо, творячи криваву різню.

I, не зважаючи на все це, силою, волею, словом нашого народу постала Вільна Українська Держава. Втілилася в живу дійсність мрія Міхновського і інших перших самостійників, мрія батьків і дідів щасливих сучасників IV Універсалу. Два образи того часу віддзеркалив славний бард нашої національної революції, поет Олесь у такому вірші:

Шумлять смереківі ліси,
Кубань і Сяв взялись за руки...
По вінця словнені краси
Стоять степи, сади і луки.
Весна! Прекрасна, чарівна,
Скрізь животворча, де не стане...
Очам здавалось, що вона
Уже ніколи не зів'яне.

I другий образ:

...В кривавім морі і вогні
Її окрадену збудили...
Вітри і вихорі страшні
Її в повітрі закрутили.
Над краєм дим пожеж і мла...
Внизу страшне криваве море.
На хвилях плавають тіла...
Орач лавів своїх не оре...
Але Вона... Вона живе!
Її все дужче голос чути!
І хто скує життя нове,
Вітрами й бурями розкуте?

IV Універсал своїм основним змістом став виразом найвищого національно-політичного ідеалу, виразом оформленої, скристалізованої визвольної концепції, за яку вже не в радісних маніфестаціях, а на побойовищах билися і вмирали українські воляки, що з них не один ще рік-два перед тим не знав, хто він такий і яка його батьківщина. Україна, яка широко розчинила в 1917 році двері свого дому, сподіваючись, що увійде ними казкова, омріяна Наречена, рішуче замкнула їх перед усіма ворогами, і три роки кращі її сини сходили кров'ю на полях боїв.

землях під польською окупацією УВО, а потім ОУН гуртували одязлившу молодь, що голо- ви свої кляла за Україну і за її майбутнє.

Під гнітом окупантів мужиків і набиралася національної свідомості український народ на всіх своїх землях. У 1930 році в зв'язку з процесом СВУ в Харкові, де судили 45 українських науковців і письменників, виарештувано понад 10.000 людей, що в 1918 році, коли бракувало інтелігенції, могли б неопцієненою користь принести для державного будівництва.

Голодом і масовими депортаціями нищилися ми національними провідниками і передовими силами інтелігенції розривалася вона з нашими Москвою український народ у 30-их роках. Під- сланими агентами розривалася вона з нашими національними діячами в країнах Західної Єв-

ропи. Убивство Симона Петлюри, Євгена Коно- валюца, Степана Бандери, Лева Ребега — дія- рьк червоної Москви. З рух її агентів напевно утрав і гетьманів Данилю. Від газової пістоли та іншої таємної зброї згинув ще не один з тих не- виданих діячів боротьбистів політичних емігран- тів, що їх смерть офіційно сконстатовано як на- слідок серцевого удару.

Період сталінщини і масових кривавих роз- прав залишив тисочезні шрами на тілі нашо- го народу. Парфразуючи Василія Симоновича на українським „цвинтарі розстріляних лінозів уже не залишилось місця для могили“... Вимор- дували сталінські тіломеханіки пил української інтелігенції. Наше селянство, що в критичному періоді визвольних змагань тримало невтраці- тет, обернене на соціалістичних кршаків, зам- кнуло свої серця і душі. Повстала і розпадоши- лася нова кляса визискувачів, нове червоне дво- рянство. І співали йому та його вождем пєани орденоносні поети.

В гуртані другої світової війни ще раз зро- дилися і згадали наші нашого народу. І ще раз відродилася українська збройна сила як про- довження тих полків, що формувалися в Армії Української Народної Республіки, в рядах Си- чових Стрільців, в УГА. Це були карпатські си- човики, що зірвалися у 1939 році до бою за не- залежність Карпатської України.

А потім це була Українська Повстанська Ар- мія — всенародне рушення, що, зродившись із акту протолошення відновлення української держа- ви в 1941 році, поставила чого червоном і бру-

Але війни Україна не випрала. І причину про- то, здається, не тільки поет Олесь, але й всі ми знаємо. Цю причину за півстоліття переїз тим переїзачав наш великий прозорливець Тарас Шевченко: її „окрадену зодумли“. Бо, зодубв- ши державність, осягнувши найвищі атрибуты влади, стовя наш народ позабавлений власної національної школи, своєї національно-свідомої інтелігенції, своєї вишколеної, фахової старши- ни. І, замість усміхненої, цясливої Нареченої, розкрилася залітлі кров'ю шляхи, якими на- ше селянство і наше робітництво, що так радіс- но зустрило було національну революцію, бу- камо мавцями, зваблене лєнінськими дєма- голічними гаслами: „Трабуї награвованє! Вся земля сєлянам! Всі фабрики робітникам!“

У 1926 році, за півроку до своєї трагічної смерті, Головний Отаман Військ УНР Симон Петлюра з народи свята української держав- ности писав: „...Кров, пролита для цієї велич- ної мети, не засихає. Тепло її все нагаладувати- ме про нескінчене і кликачине до продовження розпочатого... Свято державности все зв'язу- ється у мене з незабутніми образами тих, хто дав нам право його святкувати, подібно до то- го, як величній мелодії нашого гимну, що в цей день здаються особливо врочистими, а слова зо- бов'язуючими — зливаються з перекремєртно- ми стогнаннями тих, чий дух тоді тільки пови- рить у ширість і поважність нашого святкуван- ня, коли ми не словами-співами, а ділами дока- жемо наш моральну вартість бути достойними свята“.

П'ять останніх десятиліть, що минули в жит- ті нашої нації, густо помєрежані ясними й тем- нимими подіями. Це ж у тому незабутньому 1918 році зірвалася до волі наш народ на західних землях, щоб потім на Софійській площі в Києві об'єдналися в одну соборну Україну всі україн- ські землі. Була трагедія Крутів. Був 7-місяч- ний період гетьманщини, що позначився вели- кими культурними надбаннями. Була страшна епопея Базару. Виліся на залишених уже ре- гулярною армією наших землях розрізнені, без єдиного проводу отамани, і героїчно гинули один по одному. І потім прийшов страшний пе- рiod воєнного комунізму — з ЧК, шівалами, ку- лями в потлищю петлорівцям і гетьманцям і січовим стрільцям — однаково. А на західних

натним фашистам і билась на два фронти аж до 1951 року, вписуючи нову золоту сторінку в історію наших визвольних змагань. 22 січня — через 28 років після історичного засідання Центральної Ради — з карпатських лісів пролунав наказ УГВР, в якому говорилося: „Український Народе! Українські Повстанці! День 22 січня — це наше найбільше національне свято, свято самостійної соборної Української Держави. Ідея 22 січня — це наш всенародній ідеал, наше прагнення, наша ціль. Не зложимо зброї, не припинимо боротьби, не звернемо зі шляху Національної Революції, доки не здійснимо цього святого ідеалу, доки не здобудемо Української Незалежної Держави. Хай живе боротьба за новий 22-ий січень!”

Тоді задекларована на Софійському майдані у січні 1919 року соборність була вже річчю самозрозумілою.

По закінченні другої світової війни запала над нашою країною залізна заслони. Цілковито відрізані від рідних земель, ми чули крізь ту могильну тишу лише далекі відгомони боротьби УПА, доходили до нас невизначні чутки про масові розстріли і виселення „німецьких колаборантів”, про голод 1946 року.

Смерть Сталіна і — відлига породили серед частини нашої громади надії. Хрущов їх розвіяв. Похвалившись своєю обороною перед Сталіним української інтелігенції, пострапивши її пригадкою, що Сталін плянував виселити на Сибір увесь український народ — Хрущов повів глибинну, тотальну русифікацію України, передусім її школи.

До 1967 року про Україну фактично знали ми лише те, про що інформувала нас цензурована західня преса, про що в своїх листах дуже обережно писали нам наші рідні, про що розповідали туристи, свої і чужі, яким показувано на Україні те, що для влади було вигідне. Чули ми від декого з тих туристів: „Пане, та ж там нема вже України! Та ж у Києві на Хрещатику всі говорять по-російськи!” І дехто з наших політичних обсерваторів, студіюючи дані про русифікацію, вже обчислював, скільки то років залишилось жити українському народові, аж зіллють його водно з російським-советським народом.

Не було тоді з України ні вітру, ні хвилі... Здавалось, темна, непроглядна ніч оповила наші землі. І в темряві тієї ночі грасують знахабнілі московські шовіністи, з поміччю червоних малоросів, своїх колаборантів, нищачи пам'ятки української культури, палячи бібліотеки з неоціненними архівами — свідками нашої історії, зводячи українську культуру на рівень примітивної, провінціальної малоросійщини.

І от нараз ніби прорвало ту греблю. Першою ластівкою прилетіла з України збірка поезій Василя Симоненка. Смертельно хворий поет на повний голос заговорив за весь свій гноблений, ображуваний, понижуваний народ. Ні на кого не оглядаючись, ніяких партійних директив не приймаючи, він розкриває свою душу перед Україною і вимагає при цьому: „Хай мовчать Америки й Росії, коли я з Тобою говорю!” Це ж перший Симоненко, зрозумівши смертelnу небезпеку наступу московських шовіністів, звернувся до своїх читачів із словами:

Не заколисує ненависти силу.
Тоді привітність візьмеш за девіз,
Як упаде в роззявлену могилу
Останній на планеті шовініст!

А безсумнівна соборність, властива теперішній нашій молоді, що бореться в Україні за правду, звучить ось у таких рядках його поезії про Львів:

Я до тебе прийшов із захопленням сина
Від степів, де Славути легенду снує,
Щоби серце твоє одчайдушне, левине
Крапли сили вдихнуло у серце моє.

Потім дістався на Захід лист українських політичних в'язнів з мордовського концтабору. І з того листа ми довідалися, що Сталін не вмер, що сталінізм живе. Бож у тих самих умовах, що і в сталінських, поневіряються українці в косигінських концтаборах. З того листа ми довідалися, що й досі караються там українські жінки лише за те, що в 1942 р. працювали в червоному хресті УПА. А що ж і казати про упівців-бойовиків, що опинилися в лабетах КГБ! І ще більше довідалися ми з того листа: що поневіряються в тих таборах нові контингенти української молоді, народженої вже під час останньої війни і в перших роках по її закінченні, — молоді, яка виступає з вимогами повернути своїй країні і своєму народові пра-

ва, відібрані московськими шовіністами-окупантами, замаскованими під інтернаціоналістів.

Книжка Вячеслава Чорновола про двадцять „злочинців” — це збірка потрясаючих своєю силою документів, яку він перед своїм арештом переслав на Захід. Це найтяжчий за останні десятиліття акт обвинувачення проти антиукраїнського, антинародного московсько-більшевицького режиму.

З тих матеріалів стало відомо, що ще в 1961 році, коли дехто співав панахиди по Україні абож, навпаки, шукав промінчиків надії не там, де вони світять, — відбувся нечуваний в історії большевицької влади судовий процес проти 11 українських юристів, які на підставі советської конституції домагалися переведення плебісциту, щоб вивести Україну зі складу Советського Союзу.

Ми дізналися з фактів — хоч і здогадувалися й припускали — що в Україні діють підпільні організації, ширяться нелегально друковані антирежимні статті, журнали, памфлети. Викрита КГБ Селянсько-Робітнича Спілка — це вже знак, що українці організуються для оборони не лише проти русифікації та масових виселень на Сибір і в Казахстан, але також і проти соціально-станової дискримінації.

Характеристичним моментом для всіх тих опозиційних виступів, яких би форм вони не прибирали, є їх легальність, сперта на вимогах реалізувати советську конституцію, що є лише облудним параваном, за яким приховується необмежений визиск, терор, національна дискримінація. І тому нерозважно було б усіх тих людей поспіхом зараховувати до націоналістів, хоч судові органи й закидають їм зв'язки з колишніми членами ОУН. Історія стверджує, що кожний революційний рух починається з мінімальних вимог, як пожежа починається з соломинки, з запаленого віхтя, кинутого у стіг сіна.

Перед у цьому духовому бунті, як сказано, веде молодь, а передусім ведуть поети, що звичайно перші підносять протест проти неправди, перші шукають правди. Так було і в Угорщині в 1956 році, так є тепер у Польщі і в Чехословаччині. А в Україні поети мають ще й приклад Шевченка, що сам-один вів титанічну боротьбу з російською імперією.

50 років большевики фальшували історію. І наша молодь хоче знати правду про „велику жовтневу революцію”, що була фактично контрреволюцією, яка пожерла своїх дітей. Про Центральну Раду, в якій — вона знає — не було капіталістів та поміщиків. Про гетьмана, за якого створено десятки українських гімназій, Академію Наук, Академію Мистецтв, що її тепер навіть у „соціалістичній” Україні немає. Про Петлюру, який хотів для України незалежності та самостійності і якого за це вбито. Про Чупринку і УПА, подвиги якої годі затоптати брудними чобітьми чекістських письменників. Наша молодь чула про голод 1933 року та криваві сталінські чистки — і хоче знати про все це правду до дна, хоче, щоб уже ніколи цього не повторилось. Вона найвразливіша, як і кожна молодь, на народню біду, і бачить трагічне становище селянина, якому навіть відмовлено пашпорта, як громадянинуві третьої категорії. Вона розуміє безглуздя колгоспної системи.

Немов первісні християни в катакомбах, борються за правду України напрочуд відважні люди, українські ідеалісти-патріоти Вячеслав Чорновіл, брати Горині, Панас Заливаха, Мирослава Зваричевська, Дмитро Іващенко, Олекса Мартиненко, Мсроз, Озерний, Осадчий, Караванський і інші сотні й тисячі незаних молодих людей з усіх земель соборної України. Це найкраща наша молодь, зв'язана нерозривними узами взаємної солідарності і дружби.

Ми не знаємо, що думають ці молоді герої про IV Універсал. Але висловлена в цьому Універсалі основна ідея не може не полонити душі кожного українця, який любить свою батьківщину і бажає їй щастя. І тому нема й на еміграції партії, нема такої політичної групи, яка його основної ідеї — самостійної, незалежної, соборної України — не сприймає.

З IV Універсалом, як зі смолоскипом, як з високо піднесеним прапором перейшла духова Україна почерез ясні і чорні роки, і йде далі в майбутнє до своєї свободи. Бо народ, раз здобувши свободу, вже ніколи її не зрікається.

Ч И Т А Й Т Е,

П Е Р Е Д П Л А Ч У Й Т Е,

„В І С Н И К”!

Анатоль В. Бедрій

ФІЛОСОФІЯ ЛЮДИНИ В ІДЕОЛОГІЇ ДМИТРА ДОНЦОВА

(Спроба аналізу)

Онтологічна проблема людини

Згідно з ученням Дмитра Донцова людина є істотою, що складається з матеріального тіла і нематеріального духа. Нематеріальне буття є досконаліше, ніж матеріальне, бо воно не має матеріальних обмежень, а обмежене лише досконалою первопричиною — Богом. Матеріальне буття прясвяляється згідно з божими законами в боротьбі. Людське тіло — продукт цієї боротьби. Тому, що одним із законів боротьби є придбання якнайбільшої сили („Не в здобутті є щастя, а в здобуванні”, *Націоналізм*, Мюнхен, на правах рукопису, 1951, ст. 75), щоб перемогти, тіло старається придбати собі духові-вищі сили. Але людина є істотою, в якій містичним актом поєднані матерія і дух, тому вищий духовий принцип має потенцію запанувати над тілом і змагати до досконалого буття. „Серце з його прикметами, сила нематеріальна, тримає в данім випадку матеріальну”. (*Дух нашої давнини*, ст. 141) „... є два Івани, один, що ставляє себе під протекцію Божої сили, і другий, про якого злі духи („ворони”) кажуть, що „це наш”, — вони існують не раз не лише у видимім світі як брати, кривні, люди одного племені, але й вже в утробі матері. Більше! — вони співіснують не раз в душі тої самої людини. Сам же Шевченко писав, що в людській душі існують „Бог і чорт”, тобто два первні — божеський і чортівський, або — один пнеться догори, другий — гнеться додолу, дух і матерія”. (*Незримі скрижалі кобзаря*, Торонто, 1961, ст. 115).

Первні людини

На думку Донцова, в людині є два первні: пасивно-інертний і динамічно-творчий. Це „два світогляди, дві психіки”. (*Де шукати наших історичних традицій*, ст. 83 і далі). У творі *Дух нашої давнини* (ст. 85) Донцов наводить зроблений Шпенглером поділ людей на травоїдів і хижаків: „перші тікають, переховуються або пересиджують, другі — нападають, уживають законів сили”. В іншому творі він пише: „Краса і гармонія, енергія і сила — ось два знані нам обличчя світу, дві його сторони”. (*Дві літератури нашої доби*, Торонто, 1958, ст. 47).

У матеріально-тілесній площині динамічно-творчий первень тягне до перемоги, зусилля, напруги, змагу: „Творче насильство — як „що”, ініціативна меншість — як „хто”, ось підстава всякого майже суспільного процесу, спосіб, яким перемагає нова ідея”. (*Націоналізм*, ст. 97).

Пасивний первень тягне до безсилля, застою, спокою, відпруження, нівеляції, інерції: „їх закон — се „гармонія”... Найвищий наказ — це „людяність”, взаємна симпатія, злагодження звичаїв, — чеснота сла-

бих, що не вміють стати сильними”. (*Націоналізм*, ст. 52). А далі, „провансальство логічно прийшло до заперечення самого інстинкту життя, до заперечення не лише його „агресивної” сторони, але й всіх прикмет людської вдачі, які забезпечують перемогу в життєвій борні”. (*Націоналізм*, ст. 59).

У духовому аспекті динамічний первень прагне до панування над матеріальним буттям, до здійснення ідей, до вирощення великих характерів, до мистецької творчості. Пасивний первень зводить дух до підпорядкованості матерії, до безідейності, до безхарактерності, до пасивності: „Душа людська є полем смертельного змагу двох її пернів, гармонію яких обдарована свобідною волею людина може, але — не сміє порушити „хоч є між ними антагонізм (як, наприклад, в луку чи в лірі). Ці первні — це: боротьба і спокій, напняття і відпруження, динаміка і охлялість, комплекс „любви горньої” — і плотської, земської, Марії і Марти, Павла і Савла, Петра, який вирікався Христа, і Петра, який дав себе за нього замучити, Хоми невірного і Хоми вірного, Яреми, що гнувся перед усяким „поганцем”, і Галайда, що став месником за потоптану Правду”. (*Незримі скрижалі кобзаря*, ст. 41).

„Раси”

Дмитро Донцов вважає, що існує кілька людських „рас”. Вони відрізняються не фізично-анатомічними прикметами, а своєрідним станом духово-біологічних полюсів-пернів: „Коли суспільство починає ділитися на маси й на еліти, на касты, це не поділ по соціальних, лише по людських категоріях”. (*Дух нашої давнини*, ст. 97).

Мислитель говорить про існування двох таких рас, хоч логічно повинно їх бути чотири:

— Раса одержимих духовими добрими ідеями („мусить ця каста виказувати зовсім окремі прикмети духа й душі...” (*Дух нашої давнини*, ст. 131). В іншому місці він уточнює поняття цієї раси: „Загальне підноситься взагалі над усім поодиноким в просторі і в часі. І це піднесення понад поодиноким є одна з головних прикмет кожної великої ідеї, поруч антиінтелектуалізму і революційності”. (*Націоналізм*, ст. 80).

— Раса одержимих духовими злими ідеями (начальним представником цієї раси Донцов вважає кожночасну російську еліту, зокрема у збірці *Московська отрута*). В творі *Незримі скрижалі кобзаря* Донцов пише, що К. Маркс, В. Ленін, Л. Троцький, Ф. Достоевський, Л. Толстой, П. Пікассо і З. Фройд — „найвідоміші злі духи нашого віку... Це було перше: знищити в людині „образ і подобу Божу” — дух” (ст. 8).

— Раса без ідей, але матеріально динамічна.

— Раса без ідей і матеріально пасивна, безсила. Цю останню расу на Україні Донцов зве „культурою хліборобського субстрату” (Дух нашої давнини, ст. 79) або, за словами наведеного Ортега-і-Гассета, „селянськість — це характеристична риса суспільности без провідної касті” (там же, ст. 90). У Націоналізмі він каже, що такі люди мають „плебейський світогляд”. (ст. 56). „Се світогляд націй-паріїв, націй-фелаків”. (там же, ст. 62).

Раси існують не ізольовано та чітко відокремлено, а одна біля одної: змішані, навіть в одній родині члени можуть належати до різних рас. У творі Дух нашої давнини Донцов твердить, що існують різниці „ментальностей не двох націй, а двох рас, каст, внутрі одної і тої самої нації” (ст. 79). Він переконаний, що основною причиною конфліктів в українському суспільстві між самостійниками-революціонерами й опортуністами-непередрищенцями є „конфлікт людей різної вдачі, різного духа, різної породи”. (Московська отрута, ст. 228).

Тип людей

Донцов твердить, що існують різні типи людей: 1) абсолютний ідеаліст і його протилежність — одержимий злими ідеями, 2) ідейний чоловік, 3) професійний інтелігент, 4) егоїст, 5) аморфна маса.

Ці типи — це суспільні прояви різних рас-порід. Ідеалісти це ті, що формують еліти — провідні верстви. Еліту Донцов пояснює словами Сквороди: „Хочеш царем бути? Май серце царське!” (Дух нашої давнини, ст. 218). Ідейні люди це апарат-виконавці наказів проводу, це ідеологічні рухи. Професійна інтелігенція сама по собі є ідейно неутраляна, бо головною її формуючою прикметою є розум. Вона є засобом духового проводу для опанування матеріального світу. Егоїсти підпорядковують духове буття матеріальному, але матеріальні властивості в них у динамічному стані. („Це був індивідуалістичний егоїзм” — Націоналізм, ст. 14). Аморфна маса пасивна духово і матеріально, і її основною прикметою є животіння на найнижчому рівні, в неї переважає пасивний первень як у духовій, так і в матеріальній площинах: „Народ є для всякої ідеї, чи в її статичному, чи в динамічному стані — чинник пасивний, той, що приймає”. (Націоналізм, ст. 95).

Життєві стимули в людині

Основою життя є гін: „Цей гін є причиною всіх зусиль і активностей, що оживляють природу” (Націоналізм, ст. 72). Гін виявляється в хотінні: „Головним мотором наших учинків є власне бажання, афекти, пристрасті, за якими в хвості йдуть мотиви” (там же, ст. 71). Гін є ірраціональний прояв: „Ця ірраціональна здібність людської душі не вміщається в мову понять. Її треба вміти вичуті” (там же, ст. 71).

Людина має різні гони тому, що вона є істотою складною (духово-матеріальною). Є гони матеріальні й є гони духові. Хотіння — це ступінь напруги гонів.

Чим більше хотіння сповнити певний гін, тим більше цей гін бере верх над іншими гонами: зі зростом хотіння сповнити матеріальні гони меншає хотіння сповнити духові гони, і навпаки.

Хотіння залежить від таких чинників: 1) одержимість ідеями, 2) ідейне виховання, 3) розумова освіта, 4) розвиток егоїстичних прикмет, 5) біологічно-фізіологічна сила, 6) вплив матеріального світу. Одержимість ідеями впливає на розвиток духових хотінь (творчість, провідництво). Ідейне виховання розвиває ідеалістичні-альтруїстичні хотіння (жертвенність, відданість, вірність, героїзм, дисципліна, характерність і т. д.). Розумова освіта впливає на розвиток професійно-інтелектуальних хотінь (знання, наука, здобування і орудування матеріальним світом, адміністрація і т. п.).

Поєднання ідейно-розумових прикмет спричиняє ріст розумових хотінь на службі духових хотінь. Ступінь егоїстичних хотінь (матеріальне приватне добро, амбіція) рішає про відношення людини до оточення. Поєднання егоїстичних хотінь з розумовими доводить до служіння науки й знання егоїстичним цілям. Біологічна сила або безсилля впливають на розвиток інших чинників, наприклад, з двох так само ідейних осіб біологічно-сильнішою буде успішнішою і експансивнішою. Донцов твердить: „Лише з людини великої „біологічної потенції” може вийти великий формотворець. З літеплої — нічого, крім глини.” (Дух нашої давнини, ст. 221).

Врешті матеріальне оточення впливає на формування хотінь. Недостача харчів спричиняє напругу хотіння здобути харч. Матеріальний терор часто спричиняє посилене хотіння знищити цей терор. Нищення духової творчості викликає хотіння бути духово творчим. Знову ж великий добробут посилює матеріалістичні-егоїстичні хотіння.

Породи-спесієс

Не зважаючи на велику різноманітність людей, людина жива не як індивід, а як член породи-спесієс: „Кожна, в тім числі національна, спесієс має власну волю, противну іншій... поняттю незалежної нації імманентні стремління до окремого зовнішнього політичного ідеалу”. (Націоналізм, ст. 25). А далі, „людські емоції „мають на цілі” не збереження одиниці, лише — спесієс” (там же, ст. 72).

Є різні людські організми. Донцов розрізняє найважливіші з них: нація, раса, родина і культура. Нація — це порода, яка має провідну верству і суверенну силу, експансивний гін, власні національні ідеї: „Утвердження права на життя, продовження роду, — має в них аксіоматичний характер, іде перед усім. Це вічне араціональне право нації до життя ставляється там понад усе дочасне, феноменальне, „схопне”, раціональне... „Вічне” ставилося там понад „дочасне”... (там же, ст. 13).

Людина живе в нації і через націю: „Ентузіазм, притягання, в якій би діяльності творчості й не виявлялися, —

мусять мати певний зміст... Це все мусить органічно вирости з певного оточення і органічно зв'язатися з ним, з певним людським колективом, з землею і з мертвими, коротко — з нацією. Інтернаціонально є лише техніка, — культура, творчість є національні". (Туга за героїчним, 1959, ст. 47). А далі: „людина все відчуває потребу чогось вищого, що стояло б над нею. На небі — це Бог, на землі — це поволі стала для неї її нація" (там же, ст. 49). В іншому творі мислитель пише: „Знав, що вони всім окрилені тою силою, як колись лицарству України, дають одну непохитну ідею, яка не знає сумнівів, дають незламну віру в неї, віру в примат чинника духового, не матеріального, надлюдську відвагу волі для її здійснення, усувають роздвоєння і страх, даючи цілком реальні досягнення в плані фізичним". (Незримі скрижалі кобзаря, ст. 79).

Раса — це порода людей однакових духово-біологічних властивостей. Донцов пише: „Живуть і панують лише раси, які не знають сумнівів, які не задумуються над правом на власне існування і на існування коштом слабших і нездар, які покладаються не на обставини, але на неугнуту силу раси, для яких і розріст і їх ідея є догмою абсолютною, не релятивною, шукаючою санкції, вартістю". (Націоналізм, ст. 100). Раса не живе сукупно на певних просторах, а єднається спільністю властивостей.

Родина це чистокровна-біологічна спільнота. Культура це певна система ідей, поєднаних у своєрідний спосіб з певними біологічними і матеріальними силами. Кожна людина належить одночасно до різних порід-спесіс. Немає безнаціональних людей (що не належали б до котроїсь державної чи бездержавної нації), без властивостей котроїсь раси, безродинних і таких, що не належали б до якоїсь культури.

Життя людини

Згідно з ученням Д. Донцова, життя людини є не прогресивне, а колове, замкнене в собі. Людина живе одноразово й неповторно і переходить цикл від народження через дитинство, юність, середній вік, вершок життя, старість і смерть. Це життя Донцов розуміє не лише у фізично-біологічному сенсі, але також у динамічному — матеріальному і духовому. Тому, що, згідно з донцовською космологією, життя це боротьба, людина, щоб жити, мусить боротися.

Людина починає боротьбу з хвилиною свого народження. Процес фізіологічного росту поєднаний з ростом сили людини. Середній і зрілий вік — це період найбільшої боротьби. Врешті, приходить кінець — смерть. Очевидно, кожна людина має іншу кількість сили, осягає різний вершок зусиль, з різним вислідом і перебігам. Це саме яєще помічасмо в духовій площині. Кожна людина народжується з потенцією до духового життя, що є частиною людської субстанції. Але кожна людина в різній мірі протягом свого життя стає одуховленою, тобто різне є відношення між духом і матерією: одні люди ще замолоду втрачають всяку духову силу, в других є певні прояви духового жит-

тя, але матеріальне життя панує. В третій духової сили ще більше розвинена, і духове життя переважає над матеріальним. Врешті є й такі (одержимі), в яких дух абсолютно панує над матерією.

Все таки персональне життя людини не є всецілим життям тому, що людина — частина різних суспільних організмів. Нації і культури (і частинно раси та родини) переходять подібні цикли як індивіди. Досліджують ці процеси антропологі, соціологі, історики культури й історіографи. Як людина, так і порода мають тяглість життя, перехід з покоління в покоління. Донцов, однак, не визнає існування універсального прогресу, а постійне сизифове починання життєвих циклів. Людина не стає автоматично-прогресивно кращою, досконалішою, а мусить сама особисто визначити своє життя.

Спосіб життя

Життя людини жорстоке, а не гуманне, — каже Донцов. Лише сила зберігає життя: „Суть життя — це „посідати й панувати"... Е так зрозумілому житті та його суті є два моменти... в боротьбі за розріст і перевагу розрізняємо експансію як ціль, боротьбу — як засіб". (Націоналізм, ст. 75). А сила — це змаг, напруга, жорстокість: „Ця агресія, експансія, втручання в „сферу існування" інших, яка є підставою волі влади, тобто волі до життя, — має своєю кінцевою передумовою боротьбу" (там же, ст. 76). У людині є два полюси-первні, з яких пасивний полюс негативний; він прагне заперечити життя. Отже, позитивним-динамічним полюсом є хижацтво. Застановляючися над причинами програної визвольної війни 1917-20 років, Донцов стверджує: „Причина в тім, що вовчому характерові напасника українська провідна демосоціалістична верства не в змозі була протиставити нічого — психічним напруженням, динамізмом, силою — рівновартного". (Московська отрута, ст. 215).

Воля

Воля — найвищий моральний чинник: „Ця воля є першою галузкою дерева життя. Не інтелект створив природу, але природа інтелект. В цій волі не має жадного декартівського ерго". (Націоналізм, ст. 72). Воля — рішальний чинник. Ідеї в космологічному порядку є додатком до волі: вони лише орієнтири, шляхові знаки, не зважаючи на те, що перфектне буття є духове (ідейне). Лише воля може запровадити людину до перфектності: „Для сторонника енергетичного світогляду важною була сама ця сила, сама воля до чину; ідеал — не є в його довершеній формі, лише в стремлінні до нього". (Дві літератури нашої доби, ст. 50).

Ще більше підрядну роллю відіграє розум, що є інструментом волі в опануванні матеріального світу. Воля, на думку Донцова, необмежена так, як необмежено великим є для людини потенціал сили макрокосмосу: „Для здорових спесіс — вольовий інстинкт не обме-

жений нічим". (Націоналізм, ст. 13). А далі: „На цій волі (не на розумі), на догмі, аксіомі (не на доведеній правді), на самостійнім, не на деривативнім постуляті, на бездоказовім пориві (а не на правилі, що шукає оправдання деінде), — мусить бути збудована наша національна ідея..." (там же, ст. 70).

Воля має необмежені можливості експансії. Завжди більші можливості має воля, яка йде за добрими ідеями, ніж та, що орієнтується на злі ідеї або діє без ідей. Тому, що більша сила перемагає, тому для людської волі необхідно орієнтуватися на добрі ідеї (посідати добру ідеологію), які є запорукою перемоги: „так, як від дотику до мантії Христа колись, так і нині від Слова Сонця Правди „виходить сила", незрима сила, яка зцілює і обновлює віруючих, зрушує гори, тріумфує над матерією". (Незримі скрижалі кобзаря, ст. 184).

Експансія

Головною ціллю життя людини, згідно з Донцовим, є експансія власних сил. „Головною їх прикметою є те, що вона є ціль в собі, рух, що не залежить від об'єкту, але шукає його собі". (Націоналізм, ст. 71). Намір експансії — перемогти слабодухів, скріпити власну націю, поширити впливи її панівних ідей, підготувати краще майбутнє для наступних поколінь: „В ще більш чистім виді (ніж у насолоді ризиком і в героїзмі) виявляється воля до влади в нічим не прикрашенім, голім стремлінні до неї, в жадобі панування" (там же, ст. 74).

Людина створена Богом і має дані заволодіти матеріальним світом і повернутися до свого Творця. Однак, експансія є актом добровільного вольового вибору. Експансія є наслідком вольової дії тому, що перед людиною стоять завжди дві альтернативи: або з матерією животіти (бути матеріалістом), або йти до Бога з Божими ідеями (бути ідеалістом) і перемогти матерію-обмеженість. Наприклад, про Шевченка Донцов пише: „Віра в цю, дану людині, силу свободного вибору між одним і другим — стала підвалиною Шевченкового трагічного оптимізму". (Незримі скрижалі кобзаря, ст. 42). Заповітом ідеалістичного волонтаризму Донцова є вибір доброї ідейної альтернативи. В цьому розумінні він каже: „Лише в здоровім дусі здорове тіло. Дух людини є первопричиною її вчинків". (Московська отрута, ст. 74). Людина може або експандувати або слабнути: „... у великій мірі від самої людини залежить, чи який з тих двох первнів візьме гору в людській душі, чи виросте в душі „кукіль чи пшениця", людина „по образу" Творця, чи — „сатана безрога". (Незримі скрижалі кобзаря, ст. 41).

Провідна верства

На думку Дмитра Донцова, найвартіснішими між людьми є містики-ясновиди, що інтуїцією бачать перфектну правду, яку вони переказують людям під виглядом ідей, і за ними повинна йти ціла нація. „Власне, це „щось", що одні звать відчуттям, другі даром

ясновидіння, — це й давало поетці (мова про Лесю Українку — А. В. Б.) змогу заглядати в майбутнє..." (Туга за героїчним, ст. 9).

Ті ясновиди пізнають-сприймають правду суб'єктивно, як представники і члени нації — а не універсально, і їхня правда є національною правдою: „Цей дух боротьби, це є цілковита нездібність стати на іншу, не свою точку погляду". (Націоналізм, ст. 77). Вони сприймають правду в той спосіб, що „йде на користь спесієс — добре, що на їх гибель — зле" (там же, ст. 88). Отже, люди повинні йти за ідеологами, які ведуть до перфектного буття, бо їх ідеї-дух стоять на службі своїй породі-нації: „правдивим двигуном історії все є незначна меншість, яка накидає масі свої ідеї..." (там же, ст. 46).

Головною ознакою духа-перфекції є мудрість, а не знання. Це твердження Донцов пояснює словами Сквороди: „Мисль є тайна в тілесній нашій машині спружина, голова і початок всякого руху. Ця ж мисль у головах дібраної меншости, що кермує суспільністю, — є головна спружина, що утримує при житті і в руху суспільно-державний організм". (Дух нашої давнини, ст. 141). Мудрість проявляється в характері, пристосованому до ідей, а знання є лише свідомість матеріально обмеженого буття. Свобідна воля має йти за мудрістю, а не за розумом тому, що розум пізнає частину (матеріальну) правди, а інтуїція містиків вчить перфектної правди. Містик Шевченко „в кожному шляху одиниці чи нації бачив не лише доступний обмеженому людському розумові відтіночок, а весь, цілий, в усіх його закрутах шлях". (Незримі скрижалі кобзаря, ст. 41). Тому розум має бути на службі ідей і волі: „ми знайшли б її (волю — А. В. Б.) в двох діаметрально протилежних світовідчужаннях: світ, де панує воля, і світ, де панує інтелект. Два темпераменти: чин — і контемпляція, інстинкт — і логіка, агресія — і пасивність, догматизм — і релятивізм, віра — і знання, заборчість — і гармонія". (Націоналізм, ст. 3).

Основним проявом ідей (містичного одержимого знання перфектної правди) є віра, що спричиняє емоціональний фанатизм, тобто послідовне принципове здійснювання ідей: „... успіх все по боці того, хто вірує" (там же, ст. 84). А далі: „там, де заламується в нації її агресивний намір, заламується рівночасно і запал до оборони своїх прав" (там же, ст. 85). Протилежністю до віруючих є люди, якими кермують чуттєві гони, бо їх правда неперфектна, обмежена, їх ідеї — матеріалістичні.

УКРАЇНЦІ СИЛОЮ ОБ'ЄКТИВНИХ УМОВИН
Є АВАНГАРДОМ УСІХ ПОНЕВОЛЕНИХ МО-
СКВОЮ НАРОДІВ У ЇХ БОРОТЬБІ ЗА ПОВ-
НЕ ВИЗВОЛЕННЯ.

(З Маніфесту ОУН, грудень 1941 р.)

Лев Шанковський

БОЛЬШЕВИКИ ПРО УПА

(З серії: Ворожі свідчення про УПА)

(Продовження)

Таким чином, загальна ідея „прозивання” УПА назвами, утвореними від прізвищ окремих людей, цілком ясна, але в накидуванні цих назв советські пропагандисти не передбачили до кінця певних психологічних ефектів своєї дії. Вони не врахували велетенської популярності прізвища Степана Бандери серед широких мас українського народу, зокрема на Західній Україні, і не врахували, що назва „бандерівець” прийметься дуже легко і означатиме зовсім не те, що бажали собі большевицькі пропагандисти. І справді, назва „бандерівець” прийнялась в широких масах українського народу й стала символом безкомпромісного українського революціонера, невгнутаго борця за національне й соціальне визволення українського народу⁵⁴). У розмовах з поворотцями із советських концтаборів та зі спецпоселень у Хабаровському краю вдалося мені цю істину ствердити поза всяким сумнівом.

Вже після свого повороту на західноукраїнські землі в 1944-1945 роках, большевики зорієнтувалися, що прізвище провідника ОУН — Степана Бандери може їм шкодити. Вони почали плямувати це прізвище несотвореними вигадками (цілком тієї самої методи вживає їхня „довга рука” на чужині). Вони почали твердити, що Степан Бандера добровільно пішов у гітлерівський концтабір тому, що прагнув ство-

рити навколо свого прізвища „авреолу мучеництва”. Бачите, був такий передбачливий, що вже в 1941 році знав, що Гітлер війну з большевиками програє і ця „авреоля” придасться йому для продовження війни проти ССРСР. Про цю „авреолу” писав Остап Вишня в київському „Перці”, і про неї говорив сам міністер закордонних справ УССРСР, Дмитро Мануїльський на конференції вчителів західних областей УССРСР, у Львові, 6 січня 1945 року. У цей час большевицький „агітпроп”, мабуть, не знав, що двоє братів Степана Бандери — Василь і д-р Олекса Бандери загинули в гітлерівському концтаборі в Авшвіці. Бо коли б знав, то повинен був би додати, що для здобуття „авреолі мучеництва” Степан Бандера прохав своїх гітлерівських „друзів” замордувати своїх рідних братів... Але українці західних областей України знають про долю братів Степана Бандери в гітлерівському кацеті і відповідно до цього сприймали „еляборати” большевицького „агітпропа”. У своїй підпільній статті П. Дума (Дмитро Маївський) написав, що „з нами ще ніхто такою підлою брехнею не воював⁵⁵).

Таким чином, большевицька диверсія, вчинена для того, щоб відірвати УПА від українського народу і позбавити її підтримки цього народу, зазнала повного краху. УПА була кровною справою українського народу і такою вона залишилася. У цьому місці бажаємо теж зазначити, що в питанні про підтримку українського народу для боротьби УПА існують маркантні різниці думок між советськими й польськими авторами. Факт підтримки широкими масами українського народу боротьби УПА щиросердечно визнають польські дослідники, ген. Ігна-

54) У таких умовах не дивно, що одною з останніх статей П. Полтави була стаття п. н. „Хто такі бандерівці і за що вони борються”. Див. П. Полтава, цит. твір, ст. 113-140. Твердження П. Полтави з тієї статті, що „на всій Україні, а можливо і в усьому Советському Союзі сьогодні немає, мабуть, ні однієї такої людини, яка нічого не чула б про бандерівців”, вдалось мені перевірити 1967 року в розмові з літньою жінкою, що прибула сюди з Луганщини (Старобільщини). На питання, чи вона чула щонебудь про бандерівців, відповіла: „А хто ж про них не чув?”. Коли ж я допитувався про подробиці, почув, що її небіжчик чоловік у 1947 році двічі ходив до „бандерівців” за збіжжям. „І не тільки він один ходив, бо де ж тоді можна було порятуватися, як не серед них...”

55) Д. Маївський (П. Дума), „Наша відповідь (2x2=4)”, За Самостійну Україну, Рік II, ч. 7-8, 1945. Передрук: Большевизм і Визвольна Боротьба (Збірка статей), Бібліотека українського підпільника, ч. 5, Видання ЗЧ ОУН, 1957, ст. 287.

ци Блюм, Ян Гергард, Веслав Шота та інші⁵⁶) і навіть подають її за одну з головних причин, чому переважаючі числом і технікою збройні сили польської армії та поліції не могли початково дати раду з УПА⁵⁷). А ген. Блюм визнає, що для повної ліквідації УПА на території Польщі потрібна була не тільки десятикратна перевага збройних сил (60.000: 6.000, не рахуючи велетенської технічної переваги), але й акція "W", тобто акція повного виселення українського населення з прадідних земель, щоб позбавити УПА підтримки українського народу⁵⁸).

Таке визнання ніколи не наважаться зробити советські дослідники, не тому, що воно не відповідало б фактам (у „великій бльокаді” першої половини 1946 року советські збройні сили на території двох прикарпатських областей: Дрогобицької і Станиславської переважали повстанців всотеро), але тому, що на таке визнання не дозволяє партійна догма. Згідно з нею комуністична партія є найкращим виразником

інтересів „народу”, отже „народ” у своїх широких масах не може бути проти комуністичної партії. „Передовим загоном” у комуністичній партії, що дбає за реалізацію політики компартії, є її терористичний апарат, або ославлені „органи безпеки”. Це, так би мовити, еманация „народу”, отже кожний, хто піднімає руку на цей „народ”, є „ворогом народу”, а коли він ще до того посідає зброю, тоді вже стає „бандитом”.

Отже, коли читаємо в большевицьких джерелах фразу, що „український народ” знищив чи прогнав „бандерівські банди”, то її треба тлумачити так: компартія разом із своїми органами безпеки на Україні („український народ”) так чи інакше перемогли загони УПА („бандерівські банди”), проганяючи чи знищуючи їх. Але під цією фразою може скриватися і цілком протилежна дія, як ось знищення загоном УПА в лютому 1945 року чекістського загону Федора Уланова на Турчанщині. Тоді з цього погрому врятувався тільки один чекіст⁵⁹).

Знаючи тепер, який це „український народ” бореться проти УПА, можна запитуватися про те, що ж тоді большевицькі пропагандисти кажуть про справжній український народ, який дійсно підтримував боротьбу УПА? Як ці пропагандисти пояснюють факт, що ця боротьба тривала довгі роки, в умовах мирної стабілізації, коли проти УПА могла бути вжита вся советська збройна сила? Аджеж без підтримки українського народу ніхто б цієї боротьби не міг вести в той час; бійці ж мусли мати квартири, харчі, розвідку, зв'язок тощо, і без допомоги українського народу неможливо було б їм обійтись. Отож оцей справжній український народ дійсно бачили на власні очі десятки тисяч „радянських людей”, і вони бачили його в рядах УПА. Цьому явищу потрібно дати якийсь діалектичне пояснення, і його ми знаходимо знову в спогадах Вершигори. Ведеться суперечка між

56) Польська література про УПА дуже широка. З важливіших синтетичних праць назвемо такі: „Ігнаци Блюм, З дзейф войска польского в лятах 1945-1948. Варшава, 1960, Міністерство Оброни Народowej (Блюм I); Ігнаци Блюм, „Удзял Войска Польского в вальце о утрывавлене владзи людowej. Валькі з бандами УПА”, Войскови Пшегльонд Гісторични, Варшава, Рок IV, 1959, Но. 1, 3-29 (Блюм II); Ян Гергард, „Дальше щегули вальк з бандами УПА і ВІН на полудньово-всходнім обшаже Польскі”, Войскови Пшегльонд Гісторични, Варшава, Рок IV, Но. 4, 1959, 304-335; Веслав Шота, „Зарис розвою Організації Українських Націоналістів і Української Повстаньчей Армії”, Войскови Пшегльонд Гісторични, Варшава, Рок VIII, Но. 1, 1963, 163-218”. Дві наукові сесії були присвячені цій проблемі, а матеріяли цих сесій були проголошені друком. Треба також відзначити, що польська література про УПА доступна на Заході, і тому в емігрантській пресі появилася чимало рецензій на твори, що трактують про боротьбу польського війська проти УПА. Із важливіших треба назвати такі: Інж. Любомир Савойка, „Поляки про УПА”, Свобода, Джерзі Ситі, чч. 96-99, 1962; Л. Ортинський, „Офіційальна польська документація про нищення українців”, Свобода, ч. 16, 1960; Олег Микетей, „ОУН-УПА-УГВР в польському навітленні”, Вісник ООЧСУ, Нью Йорк, ч. 1-177, січень 1961; Григор Лужницький, „З нотатника шпаргальара”, Америка, Філадельфія, чч. 100, 104, 109, 1962. М. Галів, „Борьба УПА в сучасних польських історичних джерелах”, Овид, Чікаго, Р. XV, ч. 2 (129), 1964, ст. 58-62.

57) Блюм II, цит. твір, ст. 29.

58) Блюм II, цит. твір, ст. 19 і дальші.

59) Про загибель чекістського загону Федора Уланова повідомила газета Молодь України з приводу „присвячення” вулиці міста Турки чекістові Уланову, що був узятий повстанцями в полон і знищений. Цей загін чекістів розгромила група військової розвідки УПА на чолі з командиром Довбнею у лютому 1946 року. Бій закінчився тим, що тільки один чекіст утік до Турки. Пор. „Палаючий чекіст”, Молодь України, Київ, 29 жовтня 1967, ст. 2. Тепер чекістам на Україні всюди роздають медалі та присвячують їм вулиці і майдани.

звичайним партизанським офіцером, капітаном і „замполітом”, тобто заступником політичного комісара, що має ім'я Миколи. Варто ще відзначити, що капітан — руский, Микола — українець.

— Так что ж это такое — бандеровщина? Вон их сколько под ружьем. Один курень разгромили, а тут уже второй... Это же полки целые, мужики, народ...

... Мьикола задумчиво: — Где ты увидел народ?

— А в селах? С дубинами, с берданками и вилами кто вышел? Самооборона в селах из кого состоит? — совсем взъерепенился капитан.

— Эх ты, тюха-матюха! Самооборона конечно. А против кого она с дубинами вышла?.. А ты инструкцию Гончаренко⁶⁰) читал? А приказы ихнего главкома Клыма Савура⁶¹) — это же явная фашистская программа. (Всі підкреслення мої — Л. Ш.)⁶²).

Немає значення, що в цьому уривку Вершигора дає повстанцям у руки дубини, берданки й вила, бо в інших місцях своїх спогадів казатиме, що повстанці мали „первоклассное вооружение”, „тяжелое вооружение”, а навіть, що від них здобули „изрядные трофеи”, а всього здобутого добра „хватило бы не на один месяц”⁶³). Має, однак, значення комісарське діялектичне пояснення явища, що його власними очима спостерігав советський капітан без партійної діялектики. Він дійсно бачив цілі полки й курені селян у рядах УПА, але для „замполіта” цей справжній народ не був „народом”, бо він воював проти них, проти комісарів, партійців і чекістів. І народ цей не був „народом”, бо він мав „фашистську програму”. Коли слово „фашистський” у цьому уривку перекласти на „антикомуністичний”, ми підійдемо на один крок ближче до правди. Комісарське заперечення факту, баченого капітаном, стає ясніше: капітан бачив народ, але „замполіт” точно здавав собі справу, що цей народ бореться проти його „народу”, і що це є „антикомуністи”. Ні в якому разі кому-

ністична догма не дозволяє будь-кому окреслювати антикомуністів як народ.

Але чи тільки в антикомунізмі суть? Очевидно, УПА не мала й не проголошувала ніякої „фашистської” програми. Програма УПА проголошена була в ясному і прозорому своїм змістом документі під назвою: **За що бореться УПА?**⁶⁴). ОУН мала теж свою програму, і ця програма була пояснена, точка за точкою, в цілій низці підпільних статей⁶⁵). Без сумніву, в большевицьких архівах ці документи зберігаються, і не буде перебільшення, коли скажемо, що в цих архівах зберігається найповніший комплект підпільної літератури ОУН-УПА-УГВР. Але, не зважаючи на те, що большевики мають повний комплект програмової та всякої іншої підпільної літератури, вони ніколи не спробували подати її до публічного відома, хоч би в формі цитат на доказ своєї правди. Вони воліють цю літературу промовчувати або її фальшувати⁶⁶).

І коли вони цього досі не зробили, то для цього може бути тільки одна логічна причина.

⁶⁴) Див. „За що бореться Українська Повстанська Армія (УПА)?”, УПА в світлі документів з боротьби за Українську Самостійну Соборну Державу 1942-1950 рр. Збірка документів, I том. Бібліотека українського підпільника ч. 6, Вид. ЗЧ ОУН, 1957, ст. 17-22.

⁶⁵) Див. „Постанови Третього Надзвичайного Великого Збору Організації Українських Націоналістів, що відбувся в днях 21-25 серпня 1943 р.” ОУН в світлі постанов великих зборів, конференцій та інших документів з боротьби 1929-1955 р., Бібліотека українського підпільника ч. 1, Вид. ЗЧ ОУН, 1955, ст. 90-121.

⁶⁶) Большевицькі автори часто наводять у своїх творах цитати з підпільної літератури, але ці цитати фальшиві. Пор. Богодист, цит. твір, ст. 59. Вони не повинні боятися, що, даючи правдиві цитати з підпільної літератури, інформуватимуть про неї американців, бо останні посідають теж доволі великий комплект української підпільної літератури, перекладений, до речі, на англійську мову. Вони цілком добре орієнтуються в ідеології українського визвольного руху і знають її з першоджерел. Пор. „Джан А. Армстронг, Юкрейніен Нешнелізм, Секонд Едишен, Нью Йорк-Лондон, Коламбіє Юніверсіті Пресс, 1963”. З цією працею, до речі, большевики добре ознайомлені. Див. М. М. Білоусов, В. І. Клонов, „Фальсифікація боротьби українського народу проти німецько-фашистських загарбників у буржуазній літературі”, Український історичний журнал, Київ, р. III, ч. 1, 1959, ст. 136-142. На думку авторів, Армстронг розглядає діяльність українських буржуазних націоналістів через „збільшувальне скло”.

⁶⁰) Полк. Гончаренко - полк. Леонід В. Ступницький, начальник штабу групи УПА-Північ.

⁶¹) Клим Савур-полк. Дмитро Клячківський, командир групи УПА-Північ. Вершигорівський персонаж думає, що він був головним командиром УПА. У цей час головну команду УПА очолював уже ген. Тарас Чупринка.

⁶²) Вершигора, II, ч. 3, ст. 42.

⁶³) Вершигора, II, ч. 3, ст. 46, 60, 70.

Большевики побоялися оголосити програму ОУН-УПА-УГВР, знаючи, що ця програма відповідає споконвічним прагненням українського народу. Вони знають: ця програма подобається і буде подобатися всім українцям, які прагнуть національного й соціального визволення, що може здійснитись тільки у власній українській самостійній державі. І вони знають, що за здійснення цієї програми, за національне й соціальне визволення українського народу і за побудову української самостійної держави в рядах УПА боролися десятки тисяч юнаків і дівчат, яких не лякали навіть найважчі труднощі і небезпеки, навіть найважчі перешкоди. І з усіх тих фактів большевики зробили вірні для себе висновки, що програми ОУН-УПА-УГВР проголошувати не можна, що її треба таврувати й дискредитувати як „фашистську програму”.

Очевидно, для ведення боротьби УПА ніякої „фашистської програми” вистачити не могло. Для ведення боротьби УПА в умовах післявоєнної мирної стабілізації, проти багатократною советської переваги⁶⁷⁾ потрібна була висока ідейність і жертвенна посвята бійців, їхня висока національна свідомість. Ця висока національна свідомість розвинулася на Україні не внаслідок завезення на неї чужих доктрин фашизму чи націонал-соціалізму, але внаслідок широкої, наполегливої і жертвенної національно-освідомчої та революційно-організаторської і виховної роботи і боротьби на українських землях кількох поколінь українських патріотів. У той час, коли Микола Міхновський творив український націоналізм з безсмертних ідей Тараса Шевченка і клав основи ідеології, програми й тактики Революційної Української Партії (РУП), то творці фашизму й націонал-соціалізму були ще малими дітьми.

Отже, український націоналістичний рух є революційний національно-визвольний рух,

67) Згадуваний нами Богодист подає такі цифри: В 1946 році на західноукраїнські області для боротьби проти УПА завезено 32.619 комуністів. В 1948 році для боротьби проти УПА змобілізовано 120.000 активістів. Див. Богодист, цит. твір, ст. 57 і далші. За нашими підрахунками, у „великій бльокаді” (1946 рік) Хрущов ужив був проти УПА 585.000 війська та поліції, в тому числі 65.000 „ястребків” (стрибків — бійців винищувальних батальйонів, створених з місцевого населення).

який виник і діє на базі високої національної свідомости українських народних мас, на базі вікового прагнення народу до самостійного державного життя. Грунтом, на якому розвивалася українська національна свідомість, були почування національно-культурної відрубности українського народу, що їх наукові основи поклав у своїх численних історичних працях проф. М. Грушевський та його „школа”.

Про те, що коріння боротьби УПА були не у фашизмі чи націонал-соціалізмі, але таки в рідному українському ґрунті, засвідчив може найбільш авторитетний свідок, завзятий ворог УПА, що боровся проти неї словом і ділом і за це заплатив своїм горлом — український советський письменник Ярослав Галан. Нам приємно покликати його на свідка. В одному із своїх численних протиупівських памфлетів, надрукованому вперше в 1946 році⁶⁸⁾, Галан старався схопити суть УПА і, на нашу думку, зробив це дуже вірно. У цьому памфлеті він писав, що „націоналістичні опирі” мають своїх „геббельсів” і „гіммлерів”, таких самих „брехливих” і „жорстоких”, як ці гітлерівські прототипи.

Цими ствердженнями Галан пробує вказати на „гітлерівське” походження УПА, але одночасно стверджує, що вона диспонує доволі ефективними („такими самими брехливими й жорстокими”) апаратами пропаганди й безпеки („геббельси” і „гіммлери”). Але натяк на „геббельсів” і „гіммлерів”, що в уяві читача повинен був створювати асоціації про нацистське походження „націоналістичних опирів”, заперечив у дальших частинах своєї статті сам же Галан, стверджуючи, що, „заки вивелися бандерівські півники”, „націоналістичні яйця” довго вигривалися в „інкубаторі” батька Грушевського.

У той час удар Галана по „школі Грушевського” за те, що вона була „ідеологічним інкубатором” для УПА, не був тільки журналістич-

68) Ярослав Галан, „Націоналістичні опирі”, Радянська Україна, 14 серпня 1946, ст. 2-4. Ярослав Галан (1902-1949) згинув з руки підпільних агентатників 24 жовтня 1949 року. Про Галана див. солідну розвідку Петра Терещука, Історія одного зрадника (Ярослав Галан), Торонто, 1962, Ліга Визволення України. Див. теж, Володимир Веляєв, „Друге народження. З спогадів про Ярослава Галана”, Літературна Україна, Київ, р. XXXVI, ч. 58 (1820), 20 липня 1962, ст. 2-3.

Василь Г-о

В О Р О Г С В І Д Ч И Т Ь

Керівник обласного Проводу ОУН Поділля Улас написав „Історію руху ОУН”, загинув у бою з комуністичними бандитами навесні 1952 р.

Поки перейти до розповіді про той невідомий досі, славний бій у Чернихівському лісі в 1952 році, спинимося коротко на інших згадках воюючого про УПА, дотепер ще не відзначених в еміграційній пресі (частина цієї преси взагалі уникає згадувати про УПА).

У 1967 ювілейному Упівському Році виявилось, що большевики не досягнули успіху своєю пропагандою, спрямованою проти „українських буржуазних націоналістів”, проти ідей революційної ОУН і УПА. А випустили вони на люди задрукованого паперового сміття більше, ніж треба: „Опири” Ю. Мельничука, „Під чужими прапорами” Беляєва і Рудницького, „Бандитський отаман” П. Козланюка, „З народом чи проти” Ю. Смолича (тепер голова кагебістсько-розвідного „Товариства культурних зв'язків з українцями за рубезом”, замість К. Колосової, що з нею пили й цілувались деякі наші „зустрі-

чальники”), „Буковинська повість” І. Муратова, антиукраїнські вірші О. Олійника, Д. Павличка та ін.; випущено навіть фільми, в тому числі „Гадюка”...

„Літературна Україна” з 23 червня м. р. повідомляла, що якийсь „Микола Олійник написав новий роман „Кров за кров”, про боротьбу советських агентів під час другої світової війни проти українського підпілля. Про цей роман потім не було в советській пресі ніякої згадки — можливо, не догодив Москві автор.

Київська „Молодь України” з 29 жовтня м. р. надрукувала нарис М. Тороповського із Львівської області під заг. „Палаючий чекіст” — про чекіста Фьодора Уланова, який працював в „особливому відділі”. У нарисі розповідається про події в районі Турки у лютому 1945 р., куди з-за кордону час від часу прибував по війні „член бандерівського центрального проводу” під кличкою „Бородань”.

Чекіста Уланова з кількома підручними викликали поспішно до начальника Боринського

ною вихваткою цього большевицького борзописця. Тоді впарі з боротьбою проти УПА велась на Україні завзята кампанія проти „українського буржуазного націоналізму” в історії, літературі, мистецтві, театрі, кінематографії тощо, і в тій кампанії большевики передусім старалися вбити ідею й науку професора Грушевського про національно-культурну відрубність українського народу⁶⁹).

Очевидно, „націоналістичні яйця” вигривалися не тільки в „інкубаторі” батька Грушевського. УПА постала як закономірне, всім ходом подій підготовлене, завершення глибоких процесів, що проходили в українських масах у ХХ столітті. Живі традиції збройної боротьби 1917-1920 рр., традиції українського повстанського руху 1921-1924 рр., традиції боротьби підпільно-конспірованих організацій: БУД, СВУ, СУМ, УВО, ОУН мали величезне значення для виникнення УПА. Велике значення мала революціонізація широких українських народніх мас

на західноукраїнських землях, що позначилося створенням справної підпільної організації, побудованої на військовий лад, типу ОУН. Але на той час Галанові потрібно було дискредитувати школу Грушевського, щоб уможливити режимові заплановану боротьбу проти „українського буржуазного націоналізму” в українському культурному житті. Звичайно, ці атаки Галана відбивали якоюсь мірою офіційну інтерпретацію боротьби УПА, розгляд якої буде предметом наступного розділу. У ньому розглядатимемо зобов'язуючу партійну лінію в тлумаченні боротьби УПА в різних часах.

⁶⁹) Про большевицьку кампанію проти українського буржуазного націоналізму в післявоєнних роках див. дуже добру працю Данила Лобая, Непереможна Україна. Факти про боротьбу Москви з українським народом на культурному фронті по другій світовій війні. Вінніпег 1950, Комітет Українців Канади.

(Далі буде)

райвідділу „державної безпеки”. — „Товариші, справа відповідальна, — оглянув офіцерів начальник. — У селі Риковому перебуває керівник відомої вам банди. Завдання: захопити будь-що його живцем. Виконуватиме його оперативна група”.

Чекісти зробили засідку, і коли вранці якийсь „товарищ Зуєв” виглянув з дверей, то „тишу розтяли автоматні черги”. Частина чекістів з боєм проривалась до ліска, інші, між ними й Омелян Денькович, який „раніше сам був у банді”, але видко відкупив життя ціною того, що пішов до КГБ. — сиділи на стрісі хати, і їх зловили упівці живцем. Лише один із чекістів утік. Останнім з даху зліз Уланов, підпаливши хату.

Далі розповідається, що „кремезний Бородань” наказав погасити одяг на Уланові і взяти в полон. На донесення зацілілого чекіста „у Рикове помчав чекістський загін. Розділившись на дві групи, він переслідував бандерівців усю ніч. На ранок банду зліквідовано. Та Уланова не знайшли”.

Далі вже йде домисел самого автора, бо нікого з чекістів чи сторонніх на допиті Уланова в штабі УПА не було, і того чекіста згодом знайшли неживого. Але щось у тій розповіді є з правдивої події:

„Ну, ось ми й зустрілися з тобою, Уланов, — сказав „Бородень” розглядаючи документи чекіста. — Бачиш, ви не розраховували: в Рикові була повітова боївка військової розвідки УПА. А провідник її — „Довбня”, чув такого? Ти хоробра людина, Уланов, тож давай відразу домовимося — будемо говорити, як мужчини: я питатиму, а ти відповідатимеш. Гарзд? Перш за все нас цікавлять методи роботи держбезпеки, організаційна структура, кількість відділів, їх керівники. Я слухаю”.

Чекіст не відповідав, а „Бородань” далі запитував, кажучи, що це потрібне для того, „щоб визволити Україну”.

Автор репортажу нічого не говорить, де взявся той „Бородань”. куди зник, де все це було; пише, що Уланова „розп’яли на великій смереці”...

Та всі ті трюки, як видко з комуністичної преси, мало допомагають. Доводиться писати нові „історії”, плутати правду з вигадкою. Щоб викликати негативну реакцію у молодих читачів на Україні, такі „описи” здебільшого пов’язані з малими дітьми, з дівчатами, матерями...

Так, дружина Уланова саме тоді мала народити сина...

А в „Молоді України” з 8 грудня 1967 р. в нарисі „Доручення” — упівці зліквідували молододівчину. Насправді йдеться про ліквідацію комсомолки села Миколаєва, Радехівського повіту на Львівщині, Катерини Мотовило — першої комсомолки в селі, яка донесла в Берестечко, де стояв советський військовий відділ, про появу „загону бандерівців”.

Як пише „Молодь України”: „З чорних нетрів гадюками виповзають жовто-блакитні бандити, нищпорять по селу. Позавчора на хуторі Стирківцях замучили Степана Харчука”... Очевидно, УПА розправлялась із зрадниками українського народу. На донесення комсомолки, розповідається в нарисі, —

„за годину капітан Гаврилов із солдатами був уже в Миколаєві. Бандерівці не встигли здійснити свій кривавий намір.

На світанку Катерина повернулась додому. Щеміли, пекли подряпані об тернові кущі босі ноги. Тремтіли пересохлі, спрагли уста. Та серце раділо — Катерина виконала своє комсомольське доручення”.

За такий юдин учинок наступного вечора „раптом під хатою загупали кроки, хтось забарабанив у вікно... на порозі з найженими автоматами стояли невідомі”, котрі й зліквідували зрадницю.

„Молодь України” з 20 грудня м. р. повідомила, у зв’язку із 50-літтям створення ЧК, що, крім України, в повоєнні роки діяли військові національні загони проти окупантів і в Білорусі, Естонії, Латвії і Литві. Очевидно, закінчення другої світової війни мало припинити будь-які протисовєтські виступи, але московсько-большевицька „логіка” не хоче бачити правди, що крапці сини й дочки поневоленних в ССРСР націй боролись і будуть боротись не за чужі „ізми”, а за власні національні держави. Тож советська преса пише:

„Розгром фашистської Німеччини не став початком мирного періоду для радянських чекістів. Гітлерівські загарбники, відступаючи під ударами радянської армії, залишали на території західних областей України, Білорусі, в прибалтійських республіках численні і добре озброєні банди націоналістів, зрадників і карателів усіх мастей, які, ховаючись у лісах, шкодили народньому господарству, вбивали радянських людей, тероризували населення”.

Далі „Молодь України” твердить про „широкі маси” і „розвідки”:

„Спираючись на підтримку широких народних мас, органи державної безпеки розгромили усі ці банди, проявили при цьому високу професійну майстерність і політичну зрілість.

Нині підривна діяльність розвідок США, Англії, Західної Німеччини та інших імперіалістичних держав поставлена правлячими колами цих країн у рангу державної політики. США з цинічною відвертістю витрачають сотні мільйонів доларів на шпигуство і диверсії проти Радянського Союзу та інших країн соціалістичного табору”.

Московська пропаганда намагається звести національно-визвольну боротьбу України до служби комусь чужому: то Німеччині, тепер Америці. Чи треба підкреслювати, що коли б не підтримка збоку широких мас українського народу, УПА не могла б діяти і впродовж кількох місяців, а вона ж збройно боролась аж до 1952 року!

До речі, ще про чекістів у 50-ліття советської влади. Цитована „Молодь України” заявила своїм юним читачам:

„Для чекістів нема відпочинку. Такий характер боротьби. Війна, підступна і безжальна, нав'язана трудящим імперіалістами, йде на невидимому фронті безперервно. Та радянський народ може бути спокійним. Чекисти на посту”.

„Молодь України” з 20 грудня м. р. посвідчила, що після капітуляції Німеччини великі бої між УПА і відділами НКВД-КГБ „відбувались у прикарпатських лісах”: „Воєнні дії скінчилися, війна не закінчилась”.

В репортажі „Щоб сади цвіли” (який лірично-чекістський заголовок!) якийсь підполковник КГБ П. Лубенніков і запроданець-малорос Б. Трохимчук розповідають, як то на початку 1944 р. прибув на Рівенщину комуніст-лейтенант П. Орлов, щоб „завзято боротися проти УПА”. Весною 1945 р. упівці показали йому, що таке українська земля — „автоматна черга вп'ялася в його груди”.

З донесень Орлова, частково опублікованих в „Молоді України”, дістаємо відомості про героїчні бої частин УПА проти московської навали в 1944-45 роках. Цитуємо.

„Ось кілька повідомлень про бойові дії працівників Гоцанського районного відділу держбезпеки, де служив лейтенант Петро Орлов.

... встановлено, що на межі Гоцанського, Корецького і Межиріцького районів ховаються залишки банд Очмана, Чорноти, Пилипаки та інші дрібні групи... 27 листопада 1944 року в селі Симонові Гоцанського району банди Рибалки повністю зліквідовано...

У перший день нового, 1945 року у райвідділ повідомили, що в Мар'янівці ховається банда якогось Вітра. У банді п'ятнадцять чоловіка. Озброєні усі до зубів. Оперативна група негайно рушає до Мар'янівки”...

Далі йде повідомлення, що після кількох сутичок ту групу УПА чекістам вдалося зліквідувати в районі Майківських хуторів.

Москва з такою ненавистю відноситься до самої ідеї української незалежності, що навіть тих, хто пішов до УПА, щоб бити німецьких фашистів (як це було з „Козачком”, котрий спочатку був у місцевій поліції, але, побачивши „німецький лад”, втік із зброєю до загону УПА і ліквідував фашистів) — все одно вважає „зрадниками народу”! Ось, для прикладу, така тирада:

„Хто ж вони, ці негідники, що підняли зброю проти народної влади? Ось як розповів про себе захоплений у полон на Майківських хуторах бандит Козачок:

„Під час німецької окупації вступив на службу до поліції. Працював там до квітня сорок третього року, а потім подався до отамана Свіста. Убив десятох радянських активістів і трьох червоноармійців”.

Це звичайний для бандерівця „послужний список”

— додає московська газета „на українському мові”, називаючи „бандитом” вояка, а „народною владою” — московську окупацію України!

18 червня 1945 р. згадуваний чекіст П. Орлов приїхав з групою червоних бандитів на Бабино-Томахівську цукроварню, і там його повідомили селяни, що в сусіднє село Рясники ночами навідується банда, чоловіка з 50. Повідомив, очевидно, якийсь запроданець, а не селяни, які самопожертвенно допомагали УПА всім, чим могли. Орлов мав із собою 12 чекістів — і невідомо, хто з них повернувся із того „походу”.

„Ховали в Гоці. Плакала оркестра”... — розжалоблюється головний орган ЦК комсомолу УРСР...

В цій же газеті з 20 грудня м. р. вміщено нарис п. з. „Операція в Черніхівському лісі”. Нарис розпочинається знову ж таки в сентиментальному тоні:

„Була весна. Чорним полем повзли трактори. Сівба, час одвічних селянських турбот.

Багато клопоту в такі дні у бригадира Василя Павловича Зайшлого. Невисокий, худорлявий, з припухлими від безсоння очима, він, здається, буває одразу в кількох місцях. Ось кличе із дового:

— Хлопче, як з палиним? Чи багато привіз?

— До вечора вистачить, товаришу старшина! — сміючись, виструнчується парубійко.

— Чому старшина, га? — Василь Павлович раптом добродушно посміхається.

— Старшина, кажеш... — Бригадир запально цигарку. — Довелося погони поносити, так... Гітлерівці землю, на якій сіємо, топтали. А потім бандерівці. Он бачиш лісок? Отам останню банду знешкодили...

Пригадався бригадирові 1952 рік"...

Власне, 1952-ий рік — дев'ятий рік після закінчення війни. Далі читаємо:

„На той час банди були розгромлені. Тільки подекуди ховалися головорізи, котрих аж ніяк не влаштувало заможне життя простих людей. Саме тут, де сходились межі Зборівського, Козловського та Великоглибочицького районів, влаштував кубло якийсь Улас, керівник так званого крайового проводу. Разом з ним були спільники й меншої ранги. Тривалий час чекісти не могли натрапити на їхні сліди, хоч і знали: остання оунівська банда ховається тут, деє у цих лісах і вибалках”.

Під час „сівби на колгоспних ланах” якийсь запроданець повідомив з Чернихова, що помітив „підозрілі сліди”:

„В той же день полковник Хрустальов одержав наказ затримати націоналістичних главарів.

— До операції приступати негайно, — наказано полковникові.

— Ясно, — коротко відповів Хрустальов.

У Чернихові чекістів уже чекали бійці місцевої групи охорони громадського порядку.

— Товаришу полковник, ми до операції готові. Зброя перевірена, боезапаси масмо, — доповів старший групи Петро Кривий.

— Добре. Якісь новини є?

— Поки ні, товаришу полковник.

Хрустальов зібрав усіх, хто повинен був брати участь в операції”.

Відділ большевиків наблизився до Чернихівського лісу, де залягла „група охорони громадського порядку”. Рушили в ліс.

„Метрів за 40 від шляху знайшли рештки багаття, консервні баньки. В лісі роса — видко сліди”. Полк. Хрустальов наказав „діяти”, і в цей час „раптом спалахнула стрільба. Четверо, стріляючи з автоматів, жбурляючи гранати, напали на бійців групи охорони громадського порядку, намагаючись будь-що прорвати оточення”.

Далі „Молодь України” інформує:

„Бандитам пощастило прорватися. Вони чимдуж кинулись до села: там зручніше вести бій. Однак, чекісти наздогнали їх, притисли пострілами до землі. Бандити відповіли автоматними чергами. Через кілька хвилин їх знищено.

У ЦАРСТВІ СМЕРТИ

Як сповні на хлопській возі,
Ідуть гості мовчазливі,
Ідуть, ідуть по дорозі...
А над ними мряки сиві.
Іде віз, сумують коні,
Вітер б'є в дерев скелети,
Пройджаять цілі чети...
Сліз по них ніхто не ронить.
Тільки дощ безперестанку
Пісню грає похоронну,
Наче осінь, монотонну.
Так що вечора і ранку.

Осінь, 1916 року.

Лука Луців
кол. УСС

Знайшли у лісі основну групу. Службовий собака вирвався з рук, кинувся до великої ями. Бандити, звичайно, в ній.

— Спробуємо взяти живими! — наказав полковник.

Залягла мовчанка. бандерівці чекали. Чекісти пильно стежили за ямою. Там повинен бути Улас, ватажок з багаторічним стажем. Він пішов у націоналістичне підпілля ще в 1939 році”.

Комсомольська газета розкрила декілька важливих для історії УПА фактів:

„...Чекісти все тісніше стискували кільце навколо останнього бандитського притулку.

Нерви у націоналістів не витримали. Полетіла граната, вискочили самі услід, та знов довелося лізти в яму.

Здаватися бандерівці відмовились. Шалено стріляли, кидали гранати.

Полковник замислився. Що ж, не посилати на смерть своїх людей. І він наказує відкрити вогонь.

Спалахнув короткий, але жорстокий бій. Бандити одчайдушно намагалися втекти, але не вдалося. Впали, прошиті кулями.

Коли замовкли автомати, чекісти підійшли до ями. У ній було багато зброї. Валялися залишки якихось паперів. Серед них знайшли і два томи так званої „Історії руху ОУН”, написаної керівником проводу ОУН Поділля Уласом”.

Чи це був дійсно останній бій УПА — покаже історія, а ми схилиємо низько голови в поклони безсмертним Героям.

**ПОДОБАЄТЬСЯ ВАМ НАШ ЖУРНАЛ,
ЗАПРЕНУМЕРУЙТЕ ВАШИМ БЛИЗЬ-
КИМ АБО БОДАЙ ПОРАДЬТЕ ІМ, ЩОБ
ВИСЛАЛИ ПЕРЕДПЛАТУ!**

Іван Левадний

ВЕЛИЧНИЙ ПАМ'ЯТНИК НАШОЇ ДАВНИНИ

Створений 780 років тому в княжій добі, незрівнянний літературний твір „Слово о полку Ігоревім”, цей величний вияв людського генія та високої культури народу з глибини віків сяє нам і служить живим доказом того, які великі таланти, які полум'яні патріоти вже тоді були на Україні, і як у добу занепаду нашої держави, в обставинах внутрішніх непорозумінь, послаблення і безперервних нападів кочовиків уміли вони силою свого вогненного поетичного слова виступати на захист рідного краю.

Як оповідає літопис, 3 квітня 1185 року Новгород-Сіверський князь Ігор вирушив з військом у похід проти половецьких кочовиків, що своїми нападами весь час турбували мирне життя українського населення. Блискучий успіх нещодавнього походу в половецькі степи Київського князя Святослава спонукав князя Ігоря й собі виступити проти половців. Поспішно, з малими силами, недостатньо підготовлений повів свої дружини князь Ігор. З ним пішли його син Володимир, братанич Святослав — князь Рильський, Всеволод, прозваний Буй-Туром — князь Трубчевський і Курський, Олексич — боярин Чернігівський.

У день виступу затьмарилось сонце, немов віщуючи лихо. Надзвичайна спека знеохочувала військо, але князь своїм завзяттям зумів піднести лицарський дух воїнів.

Перша зустріч з половцями увінчалася успіхом. Але другого дня кочовики оточили княжі війська своїми переважаючими силами. Брак води виснажив стомлене походом українське військо. Наступного дня вполудень похилились Ігореві прапори. Триденна битва кінчилась тяжкою поразкою. Лише 15 вояків врятувалось від погрому. Решта загинула або була захоплена в полон. Опинився в полоні і сам князь Ігор.

Ці історичні події, записані в Іпатіївському літописі, зобразив невідомий автор у дивовижної краси поемі, рівної якій нема ні в тогочасній, ні в новітній літературі жадного іншого слов'янського народу.

Полум'яний патріотизм, тривога за долю рідного краю, заклики до єдності перед лицем хи-

жого ворога проймають увесь твір, а його високі мистецькі прикмети, прекрасна літературна форма, взяті з навколишнього життя поетичні засоби, фігури, порівняння, гіперболи, епитети, багатство лексики, де зустрічаємо поруч з словами тогочасної української мови також тюркські, монгольські, половецькі, перські і арабські, тонка психічна аналіза персонажів, барвисті описи подій та настроєві малюнки природи — все це підносить поему до вершин світової культури.

До цього приводить і струнка композиція твору, написаного „по билинах свого времені, а не по замишленню Бояна”, як зазначає автор. Зображення окремих епізодів походу, першої сутички, самої битви, слово до князів, де з'ясовуються причини невдачі і підкреслюється, що успіх можливий лише при об'єднанні всіх сил; нарешті незрівнянний плач Ярославни, що оплакує поразку війська і полон любого чоловіка — ця одна з найзворушливіших сторінок нашого старого письменства, і втеча Ігоря з полону і повний септимізму фінал.

Поема починається заспівом, у якому автор розкриває свої почуття і завдання, що їх ставить перед собою в поемі:

Не синього шоломом вип'ю Дону,
Не соколів я на лебедів стадо
На лови пущу, але ліпо й радо
У золотії струни я задзвоню.
І слова їх глагол тобі поклоню,
І буде слава Русів рокотати,
З хиж кмета ся переселять в палати,
А там на княжеськім засяде троні.
Але ще копіє би преломити
В чужому полі, і багровим щитам
Ту руську землю перегородити;
І комоні ті борці осідлати,
Ті уму комоні, святі, крилаті;
По тому аж половців зустрічати.

(Переспів Юрія Федьковича).

Як живі розгортає перед нами автор образи походу. Збирається військо, коні „ржуть за Сулою, дзвенить слава в Києві, труби трублять в Новім городі, стоять стяги в Путивлі”. Наче з мармуру вирізьблені, виступають учасники по-

ходу, „свідомі кметі, під трубами повиті, під шоломами злеліяні, кінець копія скормлені”. Вони готові сміливо йти вперед, бо „путі їм відомі, яруги їм знаємі, луки в них напружені, тули отворені, шаблі ізгострені”.

Коли гасне сонце, ніби пророкуючи невдачу походу, князь Ігор звертається до війська з такою промовою:

Лучче згинемо всі у поході,
Лучче зложимо голову в полі,
Ніж будемо каратись в неволі.
Відпнемо ж ми коні з припону
И помчимся до синього Дону,
Щоб шоломом води там зачерти,
Або коп'є зломити й умерти.

(Переспів Богдана Лепкого).

І нестримним потоком рушили відважні дружинники проти ворогів рідного краю, шукаючи собі чести, а князеві слави.

Довга й завзята була битва з половцями. На тлі її автор змальовує героїчну постать князя Буй-Тура Всеволода і його бойові подвиги:

Всеволоде, ярий туре!
Перший ти в борні завзятий,
Мечеш стрілами, мов буря,
І гриміш мечем булатним
По шоломах! Де прискочиш
Хижим туром і шоломом
Золотим замерешкочеш,
Там умиць лягають долом
Стяті голови ворожі;
І шоломи їх від обрив
Ти мечами потороцив.
Всеволоде!

Бо хоробрим
Що криваві значать рани?
Хто зумів забути, браття,
І життя своє і шану,
І Чернігів свій багатий
І престол золотоясний,
Де вичікує кохана
Глібівна його прекрасна
Із коханням-милуванням.

(Переспів Святослава Гординського).

І далі автор змальовує перебіг і трагічний вислід битви:

І бились день,
І другий бились,
Та коло полудня на третій
Поникли Ігореві стязі.
Отак на березі Каяли
Брати різнились, бо не стало
Крови — вина! Допирували

Хоробрі русичі той пир,
Сватів упоїли
И самі простяглися
За землю руськую. Хилилась
І слалась плачучи трава,
Високі гнулися дерева,
Додолю гнулися, журились.

(Переспів Тараса Шевченка).

Звернення автора до князів мають своєю метою викликати почуття любови до всієї України, а не лише до окремих князівств, і усвідомлення потреби спільної оборони проти навали чужинців. Автор закликає князів до боротьби за соборну батьківщину, нагадує золоті часи єдності рідного краю, коли спільними силами князі відбивали ворожі напади. Він підкреслює, що катастрофа князя Ігоря сталася внаслідок незгоди і переконливо доводить потребу об'єднання всіх князів під проводом Київського князя. Звертаючись до Всеволода, Рюрика, Давида, Ярослава Осьмомисла, автор кличе їх помститися за Ігореву поразку. У зверненні до галицького князя Ярослава Осьмомисла, він каже:

Осьмомисле Ярославе,
княже в галицькім околі!
Гордо сів ти на престолі —
злотокованім престолі.
Ти підпер угорські гори
скрізь залізними полками,
королеві путь заставив,
Дунаві замкнув брами.
Мечеш стремена під хмари,
по Дунаю судиш суди.
Твої грози йдуть всіма,
по землях течуть усюди.
Ти і Києву ворота
відчиняєш в кожній хвилі
і з вітцівського престола
у султанів мечеш стріли.
Стріляй Кончака-поганця
за наругу половчина
і за рани Ігореві —
Святославоного сина!

(Переспів Василя Щурата).

Основні авторів ідеали — оборона рідного краю, внутрішня єдність, вірна і віддана служба князеві, помста за братів, лицарська честь — особливої сили набувають у „Золотому Слові” Святослава і в зверненні до всіх князів з закликом спільно виступити за рідну землю, за рани Ігореві.

З великою силою почуття змальовує автор невтішне горе княгині Ярославни, дочки Ярослава Осьмомисла, Ігорової дружини, яка тяжко переживає невдачу походу і трагічну долю чоловіка:

В Путивлі-граді вранці рано
Співає-плаче Ярославна,
Як зозуленька кує,
Словами жалю додає:
— Полечу, каже зигзицею,
Тією чайкою-вдовицею,
Та понад Доном полечу,
Рукав бобровий омочу
В ріці Каялі, а на тілі,
На княжім білім помарнілім
Омию кров суху, отру
Глибокі, тяжкі рани...

(Переспів Тараса Шевченка).

І вкінці бадьорим, оптимістичним тоном оповідає автор, як з допомогою хрищеного половчанина Овлура пощастило князеві Ігорові вирватись з половецького полону:

Опівночі кінь заржав у полі,
тихий свист долинув з-за ріки.
Вже не бути Ігорю в неволі! —
це Овлур дає йому знаки:
час тікати, мовляв, — ніхто не стежить!
І земля навколо загула,
захитались половецькі вежі,
зашуміла біла ковила.
Князь метнувся горностаєм білим
в очерет до річки навпрямки,
і полинув гоголем на хвилі,
і на той бік виринув з ріки.
На коня схопився... Скочив з нього
і понісся соколом вночі,
гострим зором стежачи дорогу,
голубів та лебедів б'ючи.
Коли Ігор полетів, мов сокіл,
то й Овлур услід за ним помчав
сірим вовком через степ широкий,
срібні роси струшуючи з трав.
Плюскотить Донець назустріч тихо:
— Величання князеві й хвала!
Руським людям — радіщі та втіха,
Кончаку ж досада немала!
— І тобі хвала та величання! —
Так Дінцеві Ігор відмовляв, —
бо для князя береги піщані
ти травою й квітками встеляв,
колихав його на хвилях чистих,
повивав завом туману
і стеріг його, мов чайку бистру,
мов під бурю пташку самітну.

(Переспів Наталі Забіли).

Хто був геніяльним творцем безсмертної поеми, без сумніву учасник походу — невідомо. Проте, його знання тогочасної лицарсько-дружинної поезії, фолкльору, блискуче вміння пов'язати народню творчість з книжною поетичністю, почуття з рефлексією, поганський приємок з християнським розквітом, реальний світ з фантастикою ставлять його в лави найпереводіших, найосвіченіших людей тодішнього суспільства.

Твердження Є. Ляцького, що окремі розділи поеми писали різні люди, заперечується саме тим, що вона являє собою органічну цілість. Правдоподібнішим є припущення проф. Келтуяли, що твір цей написав талановитий книжник на замовлення князя Святослава, щоб вплинути на князів і переконати їх у konieczності припинити свої свари та внутрішні війни.

Деякі новітні західноукраїнські дослідники вважають, що автором був згаданий у поемі Біловод Просович, що брав участь у поході і врятувався від погрому, а похвала Ярославу Осьмомислові і згадки в поемі про Галичину наводять на думку, що автором поеми був уродженець Галицької землі. Але всі ці гіпотези не мають під собою реального ґрунту.

Час написання поеми вчені встановили точно. Закінчується вона описом врятування князя Ігоря з полону, що мало місце в 1186 році, а звертання автора до князя Ярослава Осьмомисла стверджує, що створено поему ще за життя Осьмомисла, який помер 1 жовтня 1187 року. Отже в період часу між двома цими подіями була створена поема.

Але твір лишився невідомим аж до 1795 року, коли його віднайшов дослідник старослов'янського письменства Мусін-Пушкін, купивши в Йоїла, архімандрита Спасо-Ярославського монастиря старовинну книгу „Хронограф”, в якій був відписаний текст цієї поеми. З допомогою істориків Малиновського і Бантиш-Каменського цей твір прочитано, виготовлено копію для царського двору в Петербурзі і в 1800 році вперше видруковано. Але в 1812 році під час московської пожежі оригінал поеми загинув, і відтоді петербурзька копія та видання 1812 року лишилися єдиними джерелами, на які спиралась літературознавці, вивчаючи поему.

Велич і краса цього епічного пам'ятника привертали до нього увагу багатьох дослідників різних народів Європи. Малиновський, Бантиш-Каменський, Карамут, Востоков, Максимович, Міцкевич, Бусласв, Шафарик, Соловійов, Бодянський, Пипін, Ганка, Антонович, Драгоманов, Огоновський, Келтуяла, Ягіч, Шлецер, Міллер, Бляншард, Де-ля-Рю, Махал, Шайкович, Рембо, Ля Готто, Грімм, Магнус працювали над поемою. Її перекладено на багато мов світу.

Українською мовою поему перекладали віршем Шашкевич, Шевченко, Максимович, Федькович, Руданський, Франко, Панас Мирний, Навроцький, Щурат, Лепкий, Зеров, Гординський, Огієнко. З усіх перекладів найближче до краси і духу оригіналу підійшов Шевченко. В стилі українських народніх дум перекладав поему Панас Мирний. Дуже вірний і точний переклад зробив Василь Щурат. Один з кращих новітніх перекладів зробив Максим Рильський, що в своїй праці цілком уникав архаїзмів і вживав сучасних слів. Єдиною жінкою-перекладачкою поеми була Наталя Забіла. Найкращий переклад прозою належить Омелянові Огоновському.

Під враженням цього твору Іван Франко написав драми: „Сон князя Святослава”, „Три князі на один престол” та „Славою і Хрудоць”. Інсценізував поему для постанови в театрі Григорій Лужницький.

У музичній ділянці Микола Лисенко створив композицію „Плач Ярославни”. Олександр Бородін написав на слова цього твору оперу „Князь Ігор”. На українську мову лібретто опери переклав Павло Тичина, який запровадив у текст багато староукраїнських термінів та виразів, наситив її духом давнини і ароматом княжої доби. Оперу з великим успіхом виставляли на сценах Києва, Харкова та Одеси. Не сходить вона з репертуару й тепер.

Поруч з старофранцузькою піснею про Роллянда з часів боротьби з сарацинами і поемою Шота Руставелі „Витязь у тигровій шкірі” — „Слово о полку Ігоревім” належить до того самого часу і своєю мистецькою якістю нічим перед ними не поступається.

Д-р В. Трембіцький

КОНСУЛЯТИ В УКРАЇНСЬКІЙ ДЕРЖАВІ 1917-20 РР. І УКРАЇНСЬКА КОНСУЛЬСЬКА СЛУЖБА

Одним із найважливіших завдань Української Держави 1917-21 рр. на міжнародному полі було встановлення консульських зносин із іншими державами світу*).

У листопаді 1917 р., коли український автономний уряд проголосив III Універсал і була створена Українська Народня Республіка, в Україні було 13 генеральних консулятів, 47 звичайних консулятів, 21 віцеконсулят та 7 консульських агенцій — разом 27 держав.

З 88 консульського характеру установ лише 19 мали свої уряди в Києві: 10 від держав Антанти, 7 від невідомих країн Європи та Азії і 2 від новопосталих держав. Коли до Києва, як столиці України, прибули в грудні 1917 р. перші представники держав Антанти, Франція, Англія, Румунія були першими, які відкрили тут свої консуляти і признали фактичний стан в Україні. Інші держави Антанти, як Вельгія, Греція, Італія, Японія, Китай, Португалія, та З'єднані Стейти Америки, хіч і зайняли більш резервне становище у відношенні до самостійности України, все ж таки мали в Києві свої консульські установи як обсерваційні станції.

У березні 1918 р., коли український уряд повернувся до Києва, почали прибувати туди нові консульські представники особливо від Центральних Держав, які 9 лютого 1918 р. в Бересті визнали державну незалежність України. Держави Антанти заступали консули невідомих держав або нові консули з титулами звичайних або „гонорових” консулів.

Заява Уряду України про невідомі справи в воєнних відносинах між Центральними Державами та Антантою восени 1918 р. мала деякий вплив на поширення консульських зносин України особливо у відношенні до невідомих держав, досить чисельно репрезентованих у Києві.

Особливо пошавились консульські зносини в періоді від червня до грудня 1918 р., коли підписано між Києвом та сумежними — Росією, Доном, Румунією, Вілорусою, Кубанню — і Центральними Державами — Німеччиною та Австро-Угорщиною — економічного значення договори.

Консульськими справами керували Консульський департамент при Міністерстві закордонних справ та Консульська комісія, що опрацьовувала консульський статут, закони та розпорядження і затверджувала форми всіх урядових бланків, посвідчень, звичайних та дипломатичних паспортів (спершу в двох, а пізніше в чотирьох мовах), кур'єрських листів, печаток, службо-

*) Ця інформаційна стаття скомпонована на основі підготовленої до друку наукової праці.

ПОШИРЮЙТЕ ВІСНИК!

вих прапорів та кошториси утримання консульської служби.

Як чужі консуляти в Українській Державі, так і українські консуляти в інших державах світу виконали велику державно-охоронну, інформативного характеру та економічно-транспортного значення працю. Вони врятували життя сотням втікачів — українців та чужинців — з анархізованої Росії, воєннополонених у таборах Росії, Німеччині, Австрії, Греції та Італії, з'єднали сотні родин, розкинутих війною по всій Росії та Центральній Європі.

Різного розряду українські консуляти були в 62-ох містах 29 держав світу, а саме: в Англії, Австрії, Азербайджані, Бельгії, Болгарії, Данії, Донській Державі, Чехо-Словаччині, Естонії, Фінляндії, Голляндії, Греції, Грузії, Італії, Кубані, Латвії, Литві, Мадярщині, Німеччині, Польщі, Росії, Румунії, Сибіру, Далеко-Східньому Краю, Швейцарії, Швеції, Туреччині, З'єднаних Штатах Америки та у Вірменії.

Українськими консулами звичайно були українці, а крім того росіяни, греки, азербайджанці, вірмени, жиди (біля десяти), фахівці торговельно-консульських чинностей. Українська Держава (Республіка) мала в світі 44 звичайні консуляти або консульські відділи при посольствах, 3 віце-консуляти (в Росії та Сибіру) і 15 консульських агенцій (в Росії, Білорусі, Сибіру та в українському Далеко-Східньому Краю).

Консули Української Держави часто були першими, які мостили шлях для акредитації української дипломатичної місії чи посольства. Консуляти звичайно мали приміщення при дипломатичних місіях, посольствах та в окремих будинках, коли консуляти були в декількох містах даної держави (Німеччини, Румунії, Швейцарії, Росії, Польщі).

Під кінець 1918 р. в Україні було 70 консульських установ різного розряду від 26-ти держав, із яких 21 репрезентували європейські країни та 5 азійські держави. Консуляти були розміщені в шести містах України: Києві, Одесі, Харкові, Полтаві, Катеринославі та Миколаєві. У Києві було 26 консульських установ (Австро-Угорщини, Азербайджану, Болгарії, Білоруси, Данії, Донської Держави, Еспанії, Естонії, Фінляндії, Франції, Голляндії, Греції, Грузії, Італії, Кубанського Краю, Литви, Німеччини, Норвегії, Персії, Польщі, Советської Росії, Румунії, Швейцарії, Швеції, Туреччини та Вірменії), з яких 4 репрезентували Центральні Держави, 4 — держави Антанти (Францію, Італію, Румунію та Грецію), 10 — новоповсталі держави після розпаду Російської імперії, 7 — нейтральні держави, а одна Советську Росію — РСФСР.

Досить значне число творили консуляти держав, що постали у Східній Європі та на Орієнті, як: Азербайджану, Білоруси, Дону, Грузії, Естонії, Кубані, Литви, Польщі, Вірменії та Советської Росії.

Консульські стосунки були надзвичайно важливим засобом у будівництві Української Держави 1917-20 рр. і тому в 50-ліття державности України заслуговують на особливу увагу.

**

НА МОГИЛІ ШЕВЧЕНКА

Боже! Як нам себе згубити
в цій родині, де рідні не видно.
Як його шанувати й любити
з вказівками партійними згідно?
На волі нас приспали лінощі.
Довкіл — день. Та не встали ми ще.
Перележана кулі не свище.
Нею граються діти в глинищі.

Чи Вітчизну ми їм, чи підробку
прикривасм серпом і молотом,
кричучи із гробів, що в нагробку
мерехтить наша мова золотом!
Слинять мову ту вчені діди,
мов актори приклепну бороду.
А не дай їм тісі борода —
вони завтра ж попухнуть з голоду.

Боже! Ноги ти дав нам нащо?
Ми не вмiємо ними ходити.
Є протези чужі, гаранто.
Але треба ж за них платити.
Ну, нічого. Уріжем поли,
але боргу за те не матимем.
Хоч тим часом на власнім полі
колоски крадькома збиратимем.
Так було. І так доти буде,
доки жовтень хова нас під листом...
Так коли ж наше слово, люди,
заговорить над рідним містом?!

Вірш із нелегально пересланої
з України на Захід збірки
„Крик з могили”.

УКРАЇНСЬКІ КОНСУЛЬСЬКІ УСТАНОВИ (РІЗНОГО РОЗРЯДУ) В КРАЇНАХ СВІТУ В 1918-21 РОКАХ

1. Англія — Лондон, 2. Австрія — Відень, 3. Азербайджан — Баку, 4. Білорусь — Менськ, Орша, 5. Болгарія — Софія, 6. Данія — Копенгаген, 7. Донська Держава — Новочеркаськ, 8. Чехо-Словаччина — Прага, Ужгород, 9. Естонія — Таллін, 10. Фінляндія — Гельсінкі, 11. Голляндія — Гаґа, 12. Греція — Атени, 13. Грузія — Тбілісі, Батумі, Сухумі, 14. Італія та Ватикан — Рим, 15. Кубанський Край — Катеринодар, 16. Латвія — Рига, 17. Литва — Вільнюс 1918, Кавнас 1919-20, 18. Мадярщина — Будапешт, 19. Німеччина — Берлін, Мюнхен, Данціґ (1918), 20. Польща — Варшава, Данціґ (1919-21), Гданськ, 21. РСФСР (Росія) — Москва, Петербург, Самара, Саратов, Казань, Ташкент, Архангельськ, Астрахань, Царицин, Курськ, Пенза, Рибінськ, Тула, Вороніж, 22. Румунія — Букарешт, Галац, Яси, Чернівці, 23. Сибір та Далеко-Східній Край — Омськ, Томськ, Тобольськ, Харбін, Благовіщенськ, Іман, Хабаровськ, Ніколаєвськ над Амуром, Владивосток, Нікольськ Уссурійський, Петропавловськ, 24. Швейцарія Берн, Цюріх, Женева, 25. Швеція — Стокгольм, 26. Туреччина — Істанбул (Царгород), 27. Вірменія — Єреван.

М. Чировський

МАЛОРОСІЙСЬКИЙ КОМПЛЕКС ЧИ РЕАЛІТЕТНИЦЬКИЙ ЗАПАЛ

У резолюціях Світового Конгресу Вільних Українців стверджено, що так звана Українська ССР не є державою українського народу, що це тільки адміністративна область червоної большевицької імперії з центром у Москві і що головне завдання українців у вільному світі допомагати рідним братам на українських землях в боротьбі за їх визволення.

А ініціативна група з п'ятох осіб — Всеволод Голубничий, Іван Коропецький, Мирослав Лабунька, Василь Маркус та Іван Лисяк-Рудницький — розпочала збирати підписи під своєю „Заявою про сучасну ситуацію в Україні”, яка по суті є зреченням з українських самостійницьких засад.

У листі до українських професорів і викладачів американських університетів і коледжів ці особи писали:

„Ініціатори працювали над текстом „Заяви” більше року і консультувалися про її зміст і її доцільність у теперішню пору із цілим рядом чільних осіб українського громадсько-політичного і культурного життя на еміграції. **Жадних принципових застережень ні щодо змісту, ні щодо самої доцільності такого виступу не було від тих осіб (підкр. наше — М. Ч.).** Навпаки, вони часто зазначали, що ініціатива групи українських професорів і викладачів вищих американських шкіл має **вигляд вигідної нагоди бути особливо успішною в такій справі при сучасній ситуації на батьківщині”.**

Цю „Заяву” підписали 35 осіб, і її з нагоди 50-річчя большевицького перевороту вислано до Підгорного, Коскіна, Брежнева, Громика, Коротченка, Щербицького, Шелеста і Білоколосова — партійно-урядових головачів ССР і Української УССР. Вислано ще на початку листопада 1967 року. В міжчасі появилася про неї згадка в швейцарській газеті, отже копії висилано також до західноєвропейської преси, а недавно текст її передано до української преси у вільному світі. Значить, після того, як ініціативна група втратила всяку надію на ласкаву відповідь з Кремлю.

Але з ким консультувалися члени ініціативної групи у справі цієї політично-шкідливої, ідейно-фальшивої „Заяви”? Широкий український загальний про це не знає. Можна припускати, що з такими самими, як вони, демолібералами, бо кожний український громадсько-політичний і культурний діяч, який стоїть на безкомпромісово-самостійницьких позиціях, залізавши з її змістом, тільки здвигнув би плечима й сказав: „Полишіть, хлопці! Не осміщуйте себе, не дискредитуйте себе в очах громади”.

На якій реальній основі ініціативна група вирішила, що її заходи мають „вигідну нагоду бути особливо успішними... при сучасній ситуації на батьківщині”? Це, очевидно, таємниця цієї групи. Бо сучасна ситуація в Україні, після короткочасної „відлиги”, дуже пригадує ті часи перед „великою чисткою”. На це є багато ознак, які не місце тут пригадувати. А до того ж, хто ознайомлений із довгою історією московського панування в Україні може повірити в успіх будь-яких перетрактацій „буржуазних інтелігентів”, хоч би які вони були професори, з большевицьким урядом?

Як невеличка група людей із здебільша незаними в українській громаді прізвищами дозволила собі ламати солідарність всього вільного українського світу, висловлену на СКВУ у листопаді минулого року? Цього не можна оправдати лише „політичною наївністю”, як то зробила в своїй редакційній статті „Свобода”.

Навівши в своїй „Заяві” приклади позбавлення України національних прав в ділянках економічній, культурній, дипломатичній, церковній, політичній, в ділянці мови і літератури, що зводить нанівець „суверенність” та „державність” — невже її автори і ті, що під нею підписались, могли припускати, що большевицькі вожді не знають про все це, а довідавшись із „Заяви” негайно накажуть направити всі кривди, чинені їхніми підлеглими супроти України? Та ж куди більше політичного глузду в тому вірші Драгоманова з минулого століття, в якому „гей українець просить не много” у царсько-

го режиму. Очевидно, досвід вистріляних чекістами на початку 30-их років українських націонал-комуністів, які виступали з подібними ж вимогами супроти Москви, не переконує й тепер „американських українців”, професорів та викладачів, які, на щастя, представляють лише незначну частину наших кадрів у цій ділянці.

Посилання на конституцію ССРСР та УССРСР і вимога реалізувати її статті зрозумілі в листах Вячеслава Чорновола і Святослава Караванського до найвищих совєтських урядових чинників. Вони, а з ними й численні інші молоді українські інтелектуалісти, борються як совєтські громадяни, з легальних позицій, за повернення визначених у конституції ССРСР і УССРСР прав українському народові. Але це посилання цілком безглузде в „Заяві” українських політичних емігрантів, які мусять знати, що совєтські конституції — це сталінські фальшивки, це параван, за яким приховується імперський терористичний апарат.

Автори „Заяви” і ті, що під нею підписались, надіються, що „шлях поступу призведе (чому призведе, а не приведе? — М. Ч.) до поширеної свободи і добробуту всіх радянських народів”. І вони твердять, що „український народ бажає жити в мирі і дружбі... з Росією, але ніколи не погодиться з обмеженням своїх національних прав”.

Звідки в них такі надії і такі ствердження? Від консультантів? Чи внаслідок власних наукових дослідів, спертих на відомих „реалітетах”? Чи це вже вияви модерного москвофільства?

Ні словом не згадують автори „Заяви” про боротьбу українського народу з московським насильством, що велася в минулому й ведеться тепер, — вона вся уложена як прохання, щонайбільше як клопотання якихось добродійців перед управненим, демократичним урядом. Мова в ній не про смертельну загрозу для української нації та її культури, не про шалений наступ московських шовіністів, а про „несправедливості і зловживання”, про „ненормальності в теперішньому становищі Української РСР”. Ці люди вірять у „прогрес людства”, хоч самі все ще фактично стоять на позиціях Першого і Третього Універсалів УЦРаді, інспірованих соція-

лістичними мрійниками, яким хотілося жити разом з Росією.

Слушно завважує коментатор „Гомону України” (з 20 січня ц. р.): „Дуже знаменним і багатомовним є той факт, що русифікаційно-капітулянтську „Заяву” підписав д-р К. Паньківський, якого призначено заступником голови ВО УНРаді. Чи це згідне з політикою УНРаді?”

У „Заяві” немає й натяку на державну суверенність і самостійність України. Для її авторів політичний „статус кво” УССРСР в рамках Совєтського Союзу, очевидно, вповні сприйнятливий. Вони відкидають саму думку про насильну зміну режиму в ССРСР, про його розвал на національні держави в етнографічних межах. Підписані під „Заявою” 35 осіб просять ласки у кремлівського пана, дають поради Брежнєву, Косигінові та Підгорному, щиро чи нещиро сподіваючись, що ті їхні поради „будуть прийняті з серйозною увагою”.

Коли б це писали учні середньої школи, їм можна було б не дивуватись. Але, коли це пишуть професори та викладачі високих шкіл, публікують і висилають до організації Об’єднаних Націй і до Державного Департаменту ЗСА — тоді це насторожує і непокоїть.

Цікаві деякі пропозиції в тій „Заяві”. От хоч би: „Забезпечити Комуністичній Партії України рівень самоуправної політичної організації...”

Панове професори і викладачі, об’єктивно беручи, стають в обороні монопартиїної, марксистсько-тоталітарної системи на Україні в її „чистішому”, сказати б, вигляді. А де ж їхній демократизм і пошана до прав людини? Вони напевно проти фашистської монопартиїности. І вони проти Українського Визвольного Фронту, бо він, мовляв, претендує на монопартиїність. То де ж тоді принципи моралі і етики?

Вони домагаються повних прав для Комуністичної Партії України, яка протягом всього свого існування була лише сліпим знаряддям московського терористичного, русифікаторського центру і на суді історії відповідатиме за злочини Москви так само, як і КПСС.

Пропозиції авторів „Заяви” відносно державно-правних, культурно-освітніх та економічно-суспільних справ позбавлені також усякої ло-

В. Архілог

ПОЕТИЧНИЙ КОМІВОЯЖЕР КОРОТИЧ

Цікаво і повчально було прочитати після потрясаючих документів, що їх зібрав у своїй книжці Вячеслав Чорновіл, довгу розповідь про Америку Віталія Коротича, також літератора, у київській „Вітчизні” за грудень 1967 року.

Здається, ті самі „шестидесятники”. Але який же різкий контраст: гірка, болюча, обкипіла кров'ю серця правда про поліційну державу СРСР з її терористичним апаратом насильства, з її духовим геносидом та тотальною русифікацією не-російських народів — з одного боку, і прибрана у вишукану, модерну — під Гемінгвея! — літературну форму підсолоджена фальш і кокетливе лицемірство советського панича — того самого самозакоханого поета, що його носили на руках наші контактовці в Америці й Канаді!

У розповіді Віталія Коротича немає, звичайно, нью-йоркських „сламів”, не валяються по вулицях виснажені з голоду безробітні і американські громадяни не тужать уголос за советським „раєм”. Він — куди тонший пропагандист, і там, у Києві, в агітпропі ЦК КПУ, знали, кого пустити одинцем, без „тілохранителя” у левину печеру до „буржуазних націоналістів”, яким він чотири місяці завертав голови своєю „непідкупною

щирістю”. Тож і тепер ще зідхають по ньому деякі сентиментальні, ліберально настроєні панночки і його славу підносять у „Нових Днях”, „Вільному Слові” та ще деяких інших пресових органах.

„У рік півстолітнього свята своєї держави, — пише Коротич, — мандрувати за її межами особливо непросто”. Але в Західній Світі входить він „із гордим чолом”! І починає так:

„... На східцях біля готелю сидів жебрак і чорним нігтем облуплював шкіру з помаранчі...” — З помаранчі, з нещасного жебрака та його чорного нігтя і розпочинає Коротич свої „новелі”, хоч відомо, що мешканці навіть столиці України бачать ті ласощі хібащо на свято „жовтневої революції”, та й то в дуже обмеженій кількості.

Про ньюйоркські хмарочоси Коротич пише з іронією: „Ціле місто стало навшпиньки. Навшпиньках довго не простоїш, але місто тягнеться... і вкопує тверді пальці ніг у трагічну землю Америки...”

Хмарочоси для Америки вже віддавна річ нормальна, вони для американця вже щось неодмінне і неминуче. Але, чому, мавпуючи Америку, спинається тепер навшпиньки Москва з її „висотними будинками” — точ-

гіки і ідейної основи. Та невжеж вони вірять справді, що кремлівські узурпатори влади, прочитавши ту їхню „Заяву”, завстидаються своїх злочинів і погодяться на якісь поступки для України і українського народу?

Принциповий, ідейний українець не буде кореспондувати з поневолювачами своєї батьківщини, а тим більше прохати їх узяти його пропозицію до уваги. Це — плювання собі самому в обличчя.

Авторові цих рядків пригадується інцидент із проф. Миколою Чубатим, коли він написав був подібного листа в справах церковних до Нікіти Хрущова і опублікував того листа на сторінках „Українського Квартальника”. Йому прийшлося покинути редагування цього журналу під пресією громадської думки. Однак, наукове ім'я професора Миколи Чубатого має куди більшу вагу, як кожне з тих 35 імен, підписаних під „Заявою”. Мимоволі пригадується і стара німецька приповідка: „Гундерт-цванціг професорен, Фатерлянд ду біст ферльорен”.

Визначний економіст Йосиф Шумпетер, досліджуючи еволюцію капіталізму, ствердив, що

його занепад або й загибель підготовляється безвідповідальними сугестіями інтелектуалів-професорів демоліберального світу. „Заява” групи українських професорів і викладачів жадних наслідків не мала і не матиме. Сумно, однак, що в часі маніфестації самостійницьких позицій на Світовому Конгресі Вільних Українців знайшлися люди, що взяли на себе невдячну роль розбивачів загального національного фронту. Мотиви їх напевно були різні. Одні поставили свій підпис, будучи в полоні реалітетних і коєкзистенційних ілюзій, других спонукала до цього політична наївність, а третіх — мегальоманія, от, мовляв, яку велику роботу ми робимо. Не виключено, що були й такі, які попросту хотіли, щоб їхні прізвища потрапили на сторінки преси поміж прізвищами дійсних професорів.

Закінчуючи наші міркування, наведемо, як „голос народу”, останній уступ із листа до редакції „Свободи” (з 1-го лютого ц. р.) одного з її дописувачів в справі „Заяви”: „Щоб не псувати собі нервів, стверджую лише, що в своєму все таки не короткому житті нічого дурнішого не читав”.

ними копіями американських проєктів? Може тому, що вони там „власність народу”, і трагедія його землі зовсім чужа авторів „новель”?

Гостинній Америці, гостинним професорам університетів, письменникам і іншим знайомим американським лібералам-інтелектуалістам віддячився „советський гуманіст” ось таким окресленням американської пересічної людини: „Якщо хтось у Нью Йорку спроктував хмарочос, а інший хтось убив президента в Даллесі — заріжте мене, я не знаю, кого поставити між цими двома...”

Коротич часом робить екскурси в історію останніх десятиліть, осуджує тих, що дозволили народитися фашизму, тих політиків, що своїм мовчанням благословили Берлін та Мюнхен. Ну, а як же з тими, що не мовчанням, а підписаним у Москві державним договором спустили з ланцюга кривавого звіра Гітлера? Чи, може, того не було? Чи то придумали буржуазні історики?

Коротич ніби й щиро обурюється, бачачи у Вашингтоні пікетуючих проти Вілого Дому нацистів із свастиками на рукавах. Але він вважає річчю цілком нормальною, коли Вілий Дім пікетують підричники державної системи, комуністи, гіппіси, бунтарі проти уряду і фактичні зрадники своєї батьківщини. Чи не пригадував він собі, пишучи ці рядки, про те, як розганяли в Києві студентів з-під пам'ятника Шевченкові лише за те, що хотіли відзначити роковини перенесення останків генія українського народу з Петербургу до Канева? Чи не чув про те, як били міліціонери пістолями по головах улюбій йому Москві молодь, що вийшла запротестувати проти арештування письменників, які відважились вислати закордон малюскрипти своїх творів?

Улюбленець наших контактовців, Коротич їздив по Америці так, як у себе вдома. Ходив по театрах, музеях, барах, гостював в американських інтелектуалістів, які разом з ним критикували американський спосіб життя, політику свого уряду в В'єтнамі, проводив інтимні вечори сам-на-сам і з родинами українських „політичних емігрантів”, які широко розкривали йому свої серця й душі. Він, мавши стипендію від ЮНЕСКО, напевно наділений був, поза науковими, і іншими, поважнішими завданнями „для блага родіни”. На це виразно натякають дехто з авторів скомпозованої В. Чорноволом збірки матеріалів. Але відкрите американське суспільство, очевидно, і в ньому викликало деякі ремінісценції. „Мені часто бувало прикро, — пише він, — що в Києві немає в широкому продажі детального плану української столиці”. Що ж, пане Коротич, американські шпигуни всюди сують свого носа. Супроти них треба бути дуже пильними, і про це не раз казав ще товариш Сталін...

У Вашингтоні Коротич склав поклін пам'ятникові Т. Шевченка, біля якого „синіли дві корзини квітів і пломеніли стрічки з написами англійською мовою. Квіти були від американських школярів з Ньюбронсвіку...”

Помінаючи московські „корзини”, що по-українськи звуться „кошиками”, Коротич виразно покрутив тут

своєю совістю: він напевно бачив, що був то дарунок від українських школярів. Але советському читачеві не слід знати, що в Америці в кожному скупченні українців є школи українознавства. Ще, крий Воже, буде він тягнути небезпечні паралелі з шкільною системою на Україні, де згідно з хрущовським законом батьки самі „вибирають” для своїх дітей викладову мову, щоб вийшли з них не колгоспні пастухи та доярки, а інженери, лікарі, партійні апаратчики...

На затилю сторону пам'ятника Шевченкові советський посланець старався не заглядати, бо там „нашрябано казна-що” — декларацію, якої не вільно знати советському читачеві.

„Я зустрічав чимало українців в Америці, — пише Коротич, — ... я зустрів багатьох людей, знайомством з якими пишаюсь. Бачив і сволоту, чув їхні голоси, слухав та читав їхні погрози... Я згадую гарних людей... І жадного разу ми не говорили про паскудство на камені за поетовою (Шевченковою — ред.) спиною”.

Тут советський „аристократ духа”, як бувало слідчий НКВД на допиті, зірвався з тону і почав лягтись. Але хто ж та „сволота”, що в його поетичній уяві нібито виголошувала чи писала на його адресу погрози? Очевидно, ті, що пам'ятник Шевченкові збудували і напис на ньому вирізьбили такий, що від нього советському поетові крутить в носі так, як дідькові від ладану. Ну, а ті, що разом із поетом про той напис не хотіли згадувати — це ж наші рідні зустрічалники, які йому в усьому притакували, щоб не порушувати „дружньої атмосфери”.

Проте, поет з „непідкупною щирістю” має коротку пам'ять. А наші зустрічалники не відважились йому пригадати, з якою люттю зарепетували були московські посіпаки в Києві, зачувши про те, що українці задумали будувати у Вашингтоні пам'ятник своєму генієві. Варто було б йому прочитати під тим пам'ятником статтю „Тарас Шевченко і поборники холодної війни”, яку надрукували в московській „Советській Культурі” і по-рабському передрукували в київській „Радянській Культурі” 29 грудня 1960 р. у відповідь на однодушне схвалення Сенатом ЗСА резолюції в справі побудови пам'ятника.

Зворушливий вірш присвячує Коротич „колись одному з найвідоміших в Україні акторів”, якого нібито випадково зустрів у ньюйоркському Центральному парку. „В цьому розділі, — пише Коротич, — не називати прізвищ”. Але хто в українському Нью Йорку не знає тих прізвищ, не знає про ті „припадкові зустрічі”? Усім їм цей поетичний мандрівник буцімто співчуває, але з ось такого другого, присвяченого їм вірша напевно не вельми вони тішаться: „Просто соромно жити, коли невідомо, навіщо живеш ти. Просто соромно жити... А ще розгубив ти шляхи, наче листя. Вже повітря тебе не пече — значить осінь...”

Коротич завдав собі труду виписати на кількох сторінках свого репортажу кримінальну хроніку Америки, від Аль Калоне почавши. Убивства, гвалти, пограбування, наркотики — все це в многозначних цифрах...

„Кожен з наших міліціонерів, — пише він, — має вигляд безборонного херувіма поруч із затягненим в чорне полісменом, що має при боці пістолет, наручники і доброго дрючка...”

Для кого пише це Коротич, який навіть кольору уніформи американського поліциста не розпізнав? Для советського читача, що з цілої душі ненавидить отого „херувіма”, отого „мільтона” за його брутальність, — читача, що живе лише чутками про щораз частіші випадки убивств та грабунків по советських містах, бо про них у газетах заборонено писати?

Над низький рівень утертої советської пропаганди не піднісся Коротич, коли взявся до расової проблеми в Америці. Тут він ніби зовсім осліп, і поетична кебета його випарувала. Замість конструктивних державних заходів і зрушень у цій болючій проблемі, бачить він мурина, що плаче у готелі на Ніколатт: „Я — шимпанзе?” Обурюється, що в американських підручниках історії немає чорношкірих генералів. Пише про „громадянську війну” в Америці. І навіть, згадуючи про столицю ЗСА, Вашингтон, де 65% населення мурина, іронізує: „Це наче покоївка, що одружилась з казайським сином”...

А як же з Києвом, Харковом, Одесою, де українці незабаром стануть меншістю? А як зі Львовом, Дрогобичем, де до війни не було жадного москаля, а тепер майже не чути української мови?

Ніби болючи долею американської нації, Коротич приходить до лицемірного висновку: „Лише тоді, коли нація може оглянути й, надумавши, збагнути себе, коли нація не боїться розуміти свої вади і голосно говорити про них, вона стає справді великою”.

При всіх своїх недомаганнях, американська нація щодня оглядає себе від ніг до голови у своїй пресі, вона думає, старається себе зрозуміти, вона чи не найголосніше з усіх інших націй — може аж занадто голосно — говорить про свої власні вади. Але чи може оглядати себе, чи може вільно думати і вголос свої думки висловлювати українська нація — велика нація, яку Москва заповзялася „злити” з російською нацією?

Яким же жалюгідним пігмеем духа супроти молодих своїх однолітків-героїв, що караються нині за правду в мордовських концтаборах, виглядає цей советський продавець брехні, цей поетичний комівояжер, Віталій Коротич!

Найбільше баламутство викликало на Заході те, що большевики замість свого ославленого „ні” почали вживати дипломатичне „так, але...” На Заході призабули, що, крім советського „так”, є ще „але”, яке перекреслює „так” і рівняється попередньому „ні”...

(Я. Стецько

— На манівцях коекзистенції)

ПІД МОСКОВСЬКИМ ПРЕСОМ

РЕМИГАННЯ

Воли ремигають... Напасуться трави, а потім лягають і пережовують її...

Чи не подібний, далєбі, процес відбувається і в значної більшості поетів у під'яремній Україні — віршоване ремигання, чи інакше — пережовування партійних постанов Москви?

Микола Гірник, поет молодшого покоління, що прибув у літературу уже по війні, у своїй книжці „Цвіте терен” (Київ, 1966) сам говорить, як то його викликали до партійного осередку і сказали:

Доповідай, поете, пляни,
Що маєш виконать пером. (Стор. 159).

Перед тим душу Миколи Гірника начиняли московською начинкою на п'ятирічних у 1949-1954 рр. вищих літературних курсах у Москві („Слово про автора”, стор. 172 у тій же книжці „Цвіте терен”), а потім дозволили повернутися в Україну і довели „плян до двору”.

І поет — волею чи неволею — цей плян виконує. За порівняно невеликий відтинок часу Микола Гірник видав понад десять збірок. У 1957 році Москва надрукувала його книжку „Ромашки” московською мовою. Доробок не абиякий! Але з літературного погляду — це не поезія, не творчість, а простісіньке, бліде і сіре, віршоване тлумачення партійних та режимових настанов. Осуджує Москва війну у В'єтнамі — і поет змушений римувати:

Палить серця нам вогнями
Воєн мутна каламуть,
Вісті із Конго, з В'єтнаму
Нас на перевірку зовуть. (Стор. 29).

Скинули з трону Сталіна — і поет приневолений сплітати „поетичні” рядки:

Ми все відкриваємо чесно,
Ми правду підносимо щирю, —
Стягли кар'єристів облесних,
Прогнали облуду кумиру. (Стор. 147).

Почалися партійні заморозки, Москва прикрутила шруби — і поет подає читачеві вариво:

А дехто малодушно чи спесиво
Сичить на нас зміїно із п'їтьми...
Цятатами і фактиками вкриті
Пігмеї звуть всю партію на суд. (Стор. 47).

Потрапили на партійні вістря ті, хто сяк-так влаштував своє життя в злиденній дійсності — і поет гвалтує Музу:

Короїди ж висмоктують сили —
 Ненажерні, тупі паразити.
 Вони є й серед нас — не добили! —
 І живуть безтурботно і сито.
 Я не можу проходити безмовним,
 Склавши руки, сидіти не буду,
 Хочу стати я дятлом невтомним —
 Короїдів довбати повсюди. (Стор. 151).

У цих примітивних рядках стільки поезії, скільки, скажімо, в лопухові нектару. І то не лише у подібних віршах. У збірці „Цвіте терен” — немалий розділ „До тебе, Кобзарю”. Де-де, а в віршах про Тараса Шевченка вже нібито можна було б дати волю почуттям. Коли ж ні!.. Навіть тут партія диктує:

Землю струснуло струмом,
 В грудях людей — пожар, —
 Всі народні думи
 В битвах, радості, сумі
 Вічності дав Кобзар. (Стор. 58).

Читаєш такі от рядки, сповнені лайкою:

Та ось розвідник наш прийшов,
 Ми всі умить на місце стали.
 Начарт пече „у бога, в кров”,
 Пророчить стінку трибуналу. (Стор. 29).

Або:

А ти ж, гадюко!
 В серце, в твою душу!..
 Затвори клацнули. (Стор. 26), —

і жаль бере і за поета, і за „матюкові вірші”, і за українську літературу в поневоленій Україні! Це не висмикування окремих строф. У цілій збірці „Цвіте терен” важко надібати хоч би один вірш, де б поет забув про настанови партії, де б почуття самі зринули з душі.

Це, мабуть, відчуває і сам Микола Гірник, коли в одному з віршів (стор. 150) признається:

І кожен день, у всі години
 Я розділяюсь на дві частини:
 Одна — не я, а інша — я!

Іноді навіть поетова дружина кине докір:

Що ж... без серця і без муки
 Ви сіренські вірші видаєте,
 І частіше радості й розлуки
 Вільше інформації газети.
 (Вірш „Я люблю сваритися з тобою”, стор. 164).

Це — не поезія серця! Це газетний шаблон, публіцистика найгіршого гатунку. Це, ще раз

Петро Кізко

ПРО БОЛЬШЕВИЦЬКУ КІЛЬКІСТЬ І ЯКІСТЬ

Мабуть, ще у двадцятих роках большевики вигадали гасло: „Ворімось за кількість і якість продукції!” В советській дійсності це гасло зобов'язує й досі. Маємо на це докази. От, наприклад, в Київському Жовтневому палаці культури відбулася виставка республіканських видавництв. Реферуючи про ту виставку, газета „Культура і Життя” хвалиться:

„...Щороку в республіці виходить понад 7 тисяч назв книг і брошур загальним тиражем близько 110 мільйонів примірників. У містах республіки друковану продукцію виготовляє 561 поліграфічне підприємство, щодня з конвейера сходять 397 тисяч примірників книг та брошур, 13.400 тисяч газет. У містах і селах розповсюджують продукцію 2820 книгарень...”

Як бачимо, кількість досить велика. Але при тому „Культура і Життя” промовчусь про те, яка ж якість усіх тих численних книгодруків, що українські видавництва й друкарні друкують для українців на їхній рідній землі, якими книжковими й журнально-газетними „колачами” годують видавництва України старше громадянство й молодь. А ось якими: п'єсами Олександра Корнійчука, які не мають жадної мистецької вартости, натомість сповнені комуністично-большевицькою пропагандою (від „Загибелі ескадри” до „Фронту”), віршами Андрія Малишка, що являють собою мішанину з лірики й партійної пропаганди, драмами Миколи Зарудного, в яких позитивними героями виступають лише комуністи і росіяни, романами Павла Загребельного про фантастичні воєнні пригоди з лайкою та оклепуванням українських націоналістів. А далі — романи Якова Ваша, Юрія Збанацького, Вадима Собка та інших з компартійними московськими героями і негативними персонажами — українськими трудівниками села чи міста. Просто гидко стає, коли читаєш ці твори. А вони ж входять у всі ті „кількісні”

повторюємо, ремигання, силуване, нудне і одноманітне!

М. Щербак

Р. С. Стаття — із серії — відповідь П. Г. на його роздуми в паризькому „Українському Слові” (часопис з 27 листопада 1966 р.), де він сказав: „І з мистецького погляду, і з ідейного українська еміграція не має поетів, яких можна було б дорівнювати до тих, що виростили в Україні і мають рідний ґрунт під ногами”. Тоді ще збірка В. Чорновола „Горе з розуму” не з'явилась на Заході.

М. Щ.

РОЗПОВІДАЮТЬ УПІВЦІ

ШЕСТЕРО СМІЛИВИХ

Їх було шестеро, теренових розвідчиків, молодих, мужніх, відважних, що взяли на себе відповідальне завдання і рішили його виконати. Через байраки і лісові хащі глибоким снігом ішли вони вперед, маскуючи сліди.

Морозна березнева ніч минала. Ліс тягнувся все далі, дорога була важка, але свідомість потреби виконати завдання збуджувала щораз нову енергію, перемагала втому.

— Ось і наша хата! Тут спочинемо! — весело сказав один із стрільців, вказуючи на лісову галявину, де навіть досвідчене око розвідчика не розпізнало б майстерно замаскованої землянки.

Стрільці дружнім гуртом увійшли всередину, поклали зброю і розташувались на відпочинок, визначивши чергу вартових. Решта, стомлені довгою дорогою, полягали на просторих лавах. Двоє наймолодших вели між собою розмову.

— Ти знаєш, — розповідав один із них, — мені ця землянка нагадує льох, що його колись викопав був батько на городі. Глибокий, темний. І в тому льоху прийшлося мені пережити першу в житті романтичну пригоду.

показники друкарень України, про які пише „Культура і Життя”.

Друкарні України видають безліч видань не українською, а російською мовою, про що „Культура і Життя” також мовчить. Взагалі в Україні в мізерно малій кількості виходить науково-технічна література.

Візьмімо такий журнал, як „Піонерія”, видаваний для українських дітей. Жаль стискає серце, коли переглядаєш його з числа в число. Технічно оформлений він добре, але що там друкується? — Ленін, партія, радянські космонавти, „герої”, наукові досягнення радянської (переважно російської) науки не сходять зі сторінок того журналу. Навіть такі, здавалося б, невинні речі, як „кросворди” і ті укладаються так, що кожне запитання має комуністичне забарвлення...

Таких прикладів можна б наводити без кінця. Шкільні підручники в Україні докраю зрусифіковані. Недавно сама советська преса призналася, що для початкових шкіл в Україні видається такі книжки, в яких дітям рекомендують уживати такі, наприклад, слова, як „утюг”, „флаг” і так далі, — отже, чисто російські.

Отака большевицька „кількість”. Книжок, брошур, газет видається в Україні багато, але вони не мають нічого спільного з українською національною духовістю.

Його співбесідник весело розсміявся.

— Це були перші дні мого знайомства з Галиною. Пригадуєш ту дівчину з нашого села? Ми заізналися з нею на забаві. Потім кілька разів бачилися в церкві, далі стали зустрічатися вечорами. І що то були за вечори! Місячно, зоряно, як співають у пісні. Але дід мій був щодо цього дуже суворий. Рішуче заборонив мені ці зустрічі. Та я ж не міг, розумієш, не міг не зустрічатися з нею. Місцем наших побачень став город. Серед густих кущів порічок, недалеко того льоху. Одного разу, уяви собі, сидимо ми там з нею вдвох, як оце з тобою, аж бачу я хтось іде. І хто б ти думав? — дід! Я зразу при місячному світлі розпізнав його. Нас він не міг за кущами бачити, але йшов у напрямку до нас і пильно розглядався навколо. Ой лихо, та це ж він мене шукає! А старий все ближче й ближче, йде, спираючись на свою палицю. „Андрію, вражий сину! Ой відучу я тебе від цих досвіток!” — почув я його голос. Галина аж вхопилася за мене...

Раптом розчинились двері землянки і всередину вбіг вартовий.

— Ворог наближається! — коротко сповістив він.

Хлопці посхоплювалися з лав. Але не було ні паніки, ні метушні. Спокійно взяв кожний свою зброю, рішений боронитися до кінця.

Серед мертвої тиші, що запанувала в землянці, стрільці ясно почули, як хтось прикладом кріса вдарив у замасковані двері.

— Виходьте! — пролунав голос знадвору.

Двері були замкнені. Хлопці стояли мовчки, тримали зброю наготові. Глухий гук від удару якогось важкого металевого предмета луною рознісся по землянці. Це була граната. Але вона не вибухнула. Стрільці кинулися до дверей і почали плащами затикати щілини. У двері вдарилась і друга граната. Але також не вибухнула. Хлопці стояли, готові кожної хвилини до оборони.

Страшний вибух біля входу струсонув землянку. Від входу полетіли в кутки відламки. Це була третя граната, яка вибухнула й експлюдувала дві попередні. Один із стрільців схопився рукою за плече, куди влучив відламок.

Крізь отвір висаджених дверей було видно, як поляки, що облягали землянку, відбігли на

яких сто метрів і залягли. Було їх кільканадцять.

Шестеро відважних мовчки тримали свої два скоростріли і чотири автомати.

— Страшний чад! — тихо сказав один із них. — Нема чим дихати. Мусимо вийти.

Стрільці на команду вискочили і, розсипавшись, залягли. Зав'язалась перестрілка. Було ясно, що поляки хочуть за всяку ціну захопити їх у полон.

— Вперед, хлопці! Прокладемо собі дорогу з оточення! — вигукнув один з них і кинувся на поляків. За ним кинулись інші.

— За Україну! За волю! — залунали молодечі голоси.

Розгорівся рукопашний бій. Був поранений ще один стрілець. Але нестримний натиск вирішив справу. Поляки розступились, і шестеро смільчаків, серед яких було двоє поранених, прорвалися крізь вороже кільце і зникли в лісі.

— ... Так ось тоді, — оповідав наймолодший стрілець своєму товаришеві, коли група продиралася крізь лісові хащі — як дід з ломакою наближався до нас, ми з Галиною швиденько забралися в той темний льох. Старий ходив по городі, шукав, лаявся, грозився, але йому і в голову не прийшло, де ми переховуємось. Але, правду кажучи, мені страшно було, коли я в темряві чув його кроки і погрози. Куди страшніше, ніж оце тепер, як підходили поляки до нашої землянки.

Записав І. Л-ний

З НОВИХ КНИЖОК

ЯРОСЛАВ СТЕЦЬКО — „30 ЧЕРВНЯ 1941 Р.”

Накладом Ліги Визволення України в Канаді, Організації Оборони Чотирьох Свобід України в ЗСА і Української Видавничої Спілки в Англії появилася друком книжка „30 ЧЕРВНЯ 1941 р. — Проголошення відновлення державності України”.

Співавтори: Степан Бандера, д-р Дмитро Донцов, проф. Лев Шанковський, д-р Олександр Марітчак, проф. Володимир Радзикович, Володимир Макар, Віктор Андрієвський, д-р Микола С. Чарторийський, Володимир Левенець, Лев Сенишин, Зенон Матла, З. Чубай, д-р Петро Мірчук, Петро Башук, інж. Юрій Тис-Крохмалюк, Михайло Дзяпка, д-р Степан Галамай. Передмова д-ра Дмитра Донцова. Зредагували: Іван Варанця і д-р Роман Малащук. Обкладинка роботи мистця Митрона Левницького. Величина 6х9". 464 сторінки, фо-

токопії документів, протоколів, кореспонденцій тодішньої преси, знімки і т. п. Друкарня „Гомону України”.

Ціна книги в брошурованій оправі 6 дол., у твердій оправі з золотим витиском 7 дол. Для членів ОУВФ відповідна знижка.

З Актом відновлення державності України 30 червня 1941 р. пов'язана найновіша доба історії українського народу, його визвольна боротьба з червоним і брунатним окупантами України.

Створення Української Повстанської Армії було прямим наслідком Акту 30 червня 1941 р.

Про події у зв'язку з 30 червня 1941 р. писано чимало, з різним їх насвітленням, не завжди об'єктивним. Ця книга заповнює існуючу прогалину в ділянці нашої історично-політичної літератури, даючи повний об'єктивний образ подій, пов'язаних з Актом 30 червня 1941 р. і боротьбою українського народу за свою державність в часі і після закінчення другої світової війни.

Книгу „30 червня 1941 р.” можна замовляти у видавців:

L.V.U., 140 Bathurst St., Toronto 2B,
Ontario, Canada.

ODFFU, P. O. Box 304, Cooper Sta.,
New York, N. Y. 10003, USA.

The Ukrainian Publishers Ltd.,
200 Liverpool Rd., London, N. 1. England.

ПРИРЕЧЕНІ НА ЗАГИБЕЛЬ

Володимир Куліш — Пацани, повість про безпритульних. В-во „Шлях Перемоги”, Мюнхен, 1967, ст. 320.

Кількома хвилями переходили через міста і села України діти-безпритульники. І кожна та хвиля підносила як наслідок руїни народного господарства і терору большевицько-московських займандів — чи то в роках 1920-21-му, коли перший голод прийшов на Україну, чи в 1932-33-му, проклятому і пізніших роках, чи в 1946-му, по закінченні світової війни.

Дитяча безпритульність і советський режим — поняття нерозривні. В історії жадної іншої країни світу подібне явище невідоме.

У советській літературі проблема безпритульних дітей — із зрозумілих причин — належить до „табу”. І Іван Микитенко, який у 20-их роках написав на цю тему повість, цього „табу” властиво не порушив, бо була та повість сопреалістична, отже зфальшована в користь „мудрої і непомильної” компартії. А компартія фактично була спричинницею того, що десятки тисяч, переважно селянських, дітей позбулися своїх батьків чи то розстріляних у підвалах ГПУ-НКВД, чи „розкуркулених” і висланих на Сибір.

Недавно в Видавництві „Шлях Перемоги” в Мюнхені вийшла книжка Володимира Куліша п. н. „Пацани”, якою син славного драматурга Миколи Куліша до певної міри виповнив цю болючу прогалину в нашій літературі.

Позбавлений після арештування батька всіх людських прав автор „Пацанив”, мандруючи в 30-их роках

по Україні в пошуках праці, зблизька зазізнався з найбільш упослідженими прошарками її населення, а зокрема з безпритульними дітьми. І з цього в 1967 році постала його книжка.

Але Володимир Куліш у своїх „Пацанах”, очевидно, не ставив собі ціллю змалювати широкий образ того всенародного лиха. І його персонажі не залякані, зламани психічно істоти, а відважні маленькі герої, які з погордою ставляться до своїх переслідувачів — представників влади.

Неначе „три мушкетери”, пробиваються вони крізь кострубате, суворе життя, з гумором сприймаючи болючі удари долі, сміливо поборюючи всякого роду перешкоди. Вони — маленькі, відважні українці, здані лише на себе у ворожому оточенні.

Цікаві побутові деталі, специфічна „блатняцька” домішка в українській мові персонажів, численні, часом смертельно-небезпечні пригоди — все це напевно зацікавить читачів, незнайомих з тим підпільним світом, приреченим на загибель.

В. Золоторіг

РЕДУТ ІОСИПА ПОЗИЧАНЮКА

1430 СТОРІНОК БРЕХНІ

Українська Національна Револуція не дає спати московським окупантам і їхнім малоросам-п'ятолизам, не зважаючи на п'ятдесятирічну окупацію, український народ не то не припинив боротьби за своє визволення, але скріплює боротьбу і поширює, пригадуючи Москві повсякчасно, що „Україна була, є і буде”, і що недалекий уже час, коли остання колоніальна імперія на світі розлетиться і поневолені народи досягнуть свою завітну мрію — самостійність і незалежність.

Москва виставляє свої найтяжчі гармати проти українського націоналізму.

Відомий московський поплентач Юрій Смолич попрацював солідно, щоб прислужитися своїм хлібодавцям й очорнити Українську Револуцію в своєму двотомникові, чи пак „диалогі” п. з. „Рік народження 1917”.

Два грубезні томи, разом на 1430 сторінок, начинені такою квіслінгівською брехнею, що аж соромно стає людині, коли замислиться, до чого може довести таку талановиту людину, як Юрій Смолич, собача служба окупантові.

Він пробує оплюгавити і проф. Грушевського, який у нього виходить агентом австрійської контррозвідки, і митрополита Шептицького; він пробує представити головного отамана С. Пелюру завзятим ворогом українського народу, а большевиків — безоглядними ідеалістами. Але, не зважаючи на все це, не вдається йому закрити факту, що Українська Револуція була революцією, за якою стояв наш народ, а українські комуністи — це були тільки наймити московського імперіалізму, наслані Московією.

Книжка Юрія Смолича викликає дивне враження. Без огляду на брудну лайку і наклепи на провідників українського визвольного руху, вони таки виходять кращими від червоних противників. Во правди і найбільша брехня ніколи не могла й не зможе закрити.

Софія Галечко — у Юрія Смолича секретарка проф. Грушевського. І в неї питається професор:

— А хто там у них — нагадайте — веде провід?

— Голова міського комітету — Юрій П'ятаков. Печерського, найбільшого — Іванов...

— Москалі!

— Газету редагує Крейсберг... (ст. 92).

От тобі й на!..

Самі „настоящі” українці.

Не зважаючи на все зусилля московського вислужника Юрія Смолича, правда виходить наверх.

Нічого спільного з українським народом ота большевицька контрреволюція не мала, і такою вона перейде в історію.

Це була імперіалістична змова проти українського народу, виконувана руками всіляких іванових і п'ятакових, які аж пінилися зі злоти на звук українського імени і які продовжували політику російських царів, російського імперіалізму і шовінізму.

І це їм, на жаль, вдалося.

І, на жаль, знайшлися українські квіслінги, які заради лакізму нещасного пішли служити завойовникові, зрадивши свій народ і свою прекрасну батьківщину.

Цього їм історія ніколи не забуде.

Найновіші відомості, які приходять з поневоленої України, вказують на те, що боротьба за визволення розгортається. Вона прибирає інших засобів, ширшає і глибшає.

„Не скує душі живої” ніхто.

Не скує її і Москва.

Не допоможе в тій страшній роботі Москві і Юрій Смолич.

Нестор Ріпецький

Софія Наумовиц

„ДЗВОНИ ДЗВОНЯТЬ ПО КИЄВУ...”

Так зветься книжка*), яку можна побачити у вітринах книгарень по всій Франції і яку читають робітники в метро, їдучи вранці на працю. Одначе, ні автор — Бруно Мартін, ні видавництво „Чорна Ріка” не збуджують надто великого довір'я. Але ця назва! Ця назва змусила мене ввійти в книгарню і купити, зрештою дешево, цю книжку. Після прочитання її сміливо можна було б кинути в сміття, коли б не „українська” тематика, все ще велика рідкість у західному світі, і факт, що навіть у погано написаній, призначеній для

*) Бруно Мартін „Ле глас сонн пур Кіев”, роман, Едісін „Флевер нуар”, 1967.

невибагливого, але масового читача, таки можна знайти в ній те, чого ні москалі, ні їхні західні приятелі закрити ніяк не можуть.

Автор цієї книжки совето- і москвофіл, бо для нього Київ — це „святе російське місто“, яке бореться й проти його ворогів, — німців. Отож усі симпатії Бруна Мартіна по стороні групи московських вояків-утікачів, які пробиваються до своїх відділів на околицях Києва. Між ними є й українець „Гавріленка“, який так і каже:

— Я походжу з цієї області. Моє село зветься „Красілофка“, за 40 кілометрів від Києва. Я добре знаю тутешнє населення. Щонайменше половина з них радіє з приходу німців. Це колишні куркулі та люди, які хочуть забагатіти. Тож їм не можна довіряти, і я не раджу шукати в них захисту. Звичайно, бувають між ними й лояльні, але я не ручуся, що через два дні не попливуть доноси до німецької комендатури на комуністів, патріотів і членів партії.

Інший персонаж, „Верочка“, сплюнувши в траву, каже таке про українців:

— Ва, вони всі святкують поєднання старої України з античною Німеччиною!

Та найцікавіша розмова тих московських утікачів з українським селянином-колгоспником. Їхні намовляння селянин збуває мовчанкою, врешті каже:

— Якщо вам ідеться про колгоспну каторгу або мої продукти, то шкода наполягати! Тепер, коли Україна стала вільною...

— Вільна? Дурню! Ти думаєш, що німці зроблять з тебе куркуля? Що тобі вистачить працювати у поті чола й ти від того потовстієш?

— В кожному разі — від вас я не потовстію! Ви забрали у мене все! За моїх 50 років мені залишилася оця халупа й шматок землі. Зате ви набили собі кишені...

— Я хочу від тебе тільки деяких вісток, — заявив один з утікачів.

— Зверніться до кого іншого, поки я не повідомив німців...

— Як це? Ти донесеш на товариша, співвітчизника?

— На таких співвітчизників, як ви, я плюю! Ви — гній! Колись я був багатий, бо працював, і люди мене шанували. А тепер разом з жінкою ледве заробляю на пісню картоплю... Ідіть собі геть! А я скажу німцям, як тільки вони звільнять нас від вашої брудної породи...

Тут, звичайно, автор не дописав із психологією й знанням обставин, бо всадив далі в уста безборонного українця всілякі насмішки й погрози на адресу озброєних москалів. Одначе, розв'язку цієї сцени дає зовсім правдоподібно: вояки пішли далі, але їхній провідник-енкаведист повернувся і всадив українцеві багнет у живіт. Він шукав ще й його жінки в хаті, але, на щастя, не знайшов...

Як бачимо, сюжет книжки нескладний, дії персонажів-українців психологічно не обґрунтовані, зате ж психіку москалів розкрито добре. Одначе, самий факт, що

навіть автор-комуніст мусів показати українців як не-нависників московського гніту — це вже річ корисна. І це єдина позитивна прикмета цієї книжки.

У КОНГРЕСІ ЗСА ВІДЗНАЧИЛИ 50-РІЧЧЯ ПРОГОЛОШЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ НЕЗАЛЕЖНОСТІ УКРАЇНИ

У понеділок 22-го січня наради Сенату ЗСА започаткував молитвою в наміренні українського народу веч. о. прот. Теодор Білецький з українського православного кафедрального храму св. Володимира в Чикаго. Після того відповідні заяви склали сенатори Лавші, Киртіс, Проксмаєр, Йонг, Гріффін, Джемітс, Нелсон та ін.

23-го січня молитву в Палаті Репрезентативів в такому ж наміренні провів о. Ярослав Данильчук з української католицької церкви св. Трійці в Карнегі, а відповідні заяви склали конгресмени Флад, Форд, Клеппе, Белл, Келі, Бав, Делені, Ейлберг, Буканан, Ровде, Галлагер, Нелсен, Бейтс, Ланген, Квай, Фассел, Морфі, Дервінські, Ст. Гермейн, Медден, Паттен, Браско, Рот, Морган, Недзі, Берк, Адер, Дулскі, Лукенс, Фултон, Родіно, Оне, Ірвін, Грін, Тензес, Ендрус, Вайдлер, Дінгелл, Вільям Форд, Аннізіно, Фарбстейн та ін.

Конгресмен Флад подав до Конгресового Протоколу значну частину матеріалів, схвалених на СКВУ, включно з текстом оголошення, що з тієї нагоди було подане в „Нью Йорк Тайме“. Також інші законодавці при своїх заявах подавали передані їм українські заяви, зокрема виступи проф. Л. Добрянського, проголошення УККА і АВН.

ЄВРОПЕЙСЬКА РАДА СВОБОДИ ЗАСУДЖУЄ МОСКВУ

Екзекутивний Комітет ЕРС відбув 12-14 січня ц. р. в Міляно (Італія) наради, в яких взяли участь президент О. Крафт (Данія), голова ЕРС Ярослав Стецько, голова ЕК ЕРС Іван Маттео Льомбардо (Італія), Джон Грагам (Великобританія), Сузанна Лябен (Франція) й інші.

На нарадах розглянено діяльність ЕРС, проаналізовано світову політичну ситуацію й, зокрема, боротьбу поневолених російським імперіалізмом і комунізмом націй, обговорено нові методи комуністичної інфільтрації та офензивної політичної й психологічної війни Москви проти вільного світу, небезпеку периферійних воєн. Вирішено рекомендувати членам-організаціям ЕРС розгорнути широку дипломатичну й політичну акцію з нагоди 20-ліття проголошення в 1948 р. Декларації Прав Людини. У прийнятій резолюції сказано м. ін. таке:

„Світ був порушений розголосом останніх судових процесів в ССРСР. Але вони є лише шпилем льодової гори, який показався на поверхні. ... Таємні суди, позбавлення свободи без суду, приміщування невігідних людей у домах для божевільних і позбавлення основних людських прав тих, котрі побороють комуністич-

ний режим, — Європейська Рада засуджує і повинні це саме зробити всі, хто цінить свободу. Екзекутивний Комітет ЕРС має докази про таємні суди в Україні й інших уярмлених країнах, має відомості про людей, засланих у концтабори без жадного суду. Ми закликаємо вільний світ протестувати в якнайгостріший спосіб проти нівечення людських прав. Єдиним „злочином” для цих людей було те, що вони боролися за людські права й національно-державну незалежність своїх націй!”

РОСІЙСЬКЕ „ПРАВОСУДДЯ”

У рубриці „Російське правосуддя” під заголовком „У тюрмі” лондонський „Таймс” з 17 січня ц. р. надрукував лист Екзекутивного Комітету Європейської Ради Свободи такого змісту:

Від імени Виконавчого Комітету ЕРС, який під кінець цього тижня відбував свої наради в Міляно, висловлюю гратуляції „Таймсові” за звідомлення з судового процесу над письменниками у Москві, за Вашу редакційну статтю і за проголошення заклик до громадської думки світу в сьогоднішньому числі.

Ми просимо Вас поширити Вашу і Ваших читачів увагу на багатьох українських поетів, письменників, науковців, мистців, які без суду і без розголосу за останні місяці були позбавлені своїх основних прав.

Суворі кари після таємних судів, заслання, позбавлення людських прав і всякого роду переслідування повинні турбувати всіх нас. У цьому Році Людських Прав ми закликаємо всіх свободолюбних людей простудіювати доказовий матеріал останніх місяців і засудити заховану політику народолюбства і антисемітизму, яка є в основі всіх цих переслідувань в ССРСР.

Ось декілька прикладів з України: письменник і перекладач Святослав Караванський, ув’язнений від 1945 року і недавно засуджений на дальших 8 років; письменник і журналіст Вичеслав Чорновіл, засуджений декілька тижнів тому на три роки тюрми; Іван Гель, студент філософії — на три роки; майже осліплений учений Богдан Горинь — на чотири роки; Дмитро Іващенко, письменник і член Академії Наук — два роки; Євгенія Кузнецова, учена, — чотири роки; Михайло Озерний, учитель — на шість років; Анатолій Шевчук, письменник — на п’ять років; д-р Володимир Горбовий, правник, без суду в концтаборі від 1945; Михайло Сорока, двадцять чотири роки перебував в російському концтаборі; Катря Зарицька, з Українського Червоного Хреста, вісімнадцять років в російській тюрмі без суду; Юрій Шухевич, син генерала Шухевича, п’ятнадцять років у російському концтаборі тому, що відмовився засудити свого батька.

Вільність із врахування перебувають у концентраційному таборі в Мордовській АССР.

Є в ССРСР багато інших таборів і багато інших жертв, про яких ще не маємо точних даних.

13 січня 1968 р.

З пошаною

Оле Вйорн Крафт,

Президент Європейської Ради Свободи,
Біркерод, Данія.

Європейська Рада Свободи звертає увагу на необхідність впливання на церковні, харитативні, наукові, культурні, жіночі, студентські, червонохресні національні і міжнародні організації, які повинні зайнятися у 20-річчя проголошення Деклярації Прав Людини матеріальною, моральною і всякою іншою допомогою ув’язненим по тюрмах і концтаборах ССРСР.

Не сміють стояти осторонь цієї чисто людської, гуманітарної допомоги наші Церкви, ані наші наукові інституції типу УВУ, НГЩ, УВАН. Наші професіоналісти в ЗСА і Канаді, зокрема правники, повинні внести відповідні листи-скарги до Міжнародної Комісії Юристів у Женеві, „Амнести Інтернешенал” й інших міжнародних відповідних інституцій.

УСПІШНА КОЛЯДА НА ВИЗВОЛЬНИЙ ФОНД

Наша група невеличка: один співак з хору „Прометей”, другий — диригент хору, що недавно прибув з Бразилії — це тенори. Їм помагали Едзьо і Влодко, а я підтягав басові теж з хору „Прометей” і дякові з Кліфтенгайте в одній особі. Хор випав напрочуд добрий.

По теплій хаті ходить запах воскових, та ще й напарфумованих свічок. Легенько під стелею стелиться синенький димок з папірос. Отак безжурні, розбавлені добірними напитками, сидять гості при заставлених столах, а я дивлюся на своїх колядників, які вже третій день ходять колядувати на Визвольний Фонд. Та коби то три дні, а це ж так кожного року ці ідейні люди ні спокійних свят не мають, ні відпочинку. Їм ніколи Святу Вечерю спожити з родиною, подякувати Господеві Милостивому за Його дари та оповісти своїм дітям, як то святкували колись Різдво на Україні, як дідуха вносили до хати і ставили на покуті, як пахучим сіном стіл стелили та чистеньким вишиваним обрусом прикривали. Як то правдиві воскові свічки легенько тріскотіли і наповнювали хату особливим запахом, як господар по молитві кидав ложку куті на стелю, щоб бджоли роїлися.

Наші колядники це вже не першої молодости молодці. У них вже діти, деякі дорослі, а то й внуки в дєкогого. Всі вони, не зважаючи на мороз, а часом дощ, в точно означений час сходяться, як то бувало на підпільних сходинах на рідних землях, ідуть з хати в хату. Ідуть, щоб виконати свій святий обов’язок. Це ж збирають вони на Визвольний Фонд, з якого гроші призначені на важливі політичні акції, на видання, які дістаються на Україну, як писала большевицька преса про випуски „Вібліотеки Українського Підпільника”.

Тому стільки самовідданих колядників має Визвольний Фонд. В одній тільки Філядельфії рік-річно ходить понад 30 груп, а скільки в Нью Йорку, Чикаго, Детройті, Клівленді, Торонті, Монтреалі і по всьому вільному світі! Це на правду армія ідейних вояків, які воюють не зброєю, а жертвенною працею.

Чи не здає собі ворог справи з того, що тільки той, хто має фонди не з чужої каси, а від українських патріотів — той може робити таку політичну роботу, яка

відповідає українським прагненням? Цього свідомі всі колядники, і це дає їм насагу до праці. До того ж треба не забувати, що колядники перші платять на збіркову листу, і то найбільші суми.

Отак ходимо ми вулицями, на яких повно снігу і ожеледь. Дивлюся на Івана, якому вже 65 років стукнуло, але бадьоро тримає він голову догори і сміється. Думаю: „Як довго ще зможе давати він свій труд для справи?“ Питаю:

— Іване, чи не затяжко вам отак ходити проти вітру по ожеледі?

— Друже, — відказує, — справа вартніша, ніж мій труд. Поки ноги ще носять, доти й колядуватиму.

— А леж і зимно! — завважує Дмитро. — Ходім до мене на часок, розігріємося.

Зайшли та й розігрілися. Іванове лице аж запашило, і він наче помолодшав.

— Ну то що, хлопці, — каже Євген своїм басом, — за ковбасу даймо гарну коляду.

— „Вог предвічний народився“, — grimнули колядники.

А в міжчасі господиня накрутила телефон, хтось там відізався, і вона слухавку наставила ближче до групи.

— Хай послухас й Марійка.

— За такий спів і плату добру варто дати, — сказав д-р Богдан, кладучи десятку на листу. Та коб тільки гроші, а то й гостину поставив.

„Ну що ж і колядникам треба трохи приємности на Свята“, — подумав я. Посиділи як у себе в родині.

Михайло-міхоноша, хоч чарки не торкнувся, пиріжки з мармелядою споживав радо і не нагаював до „роботи“.

Як присмню колядувати, коли господиня навстіж двері відкриває з словами:

„Просимо, просимо!“

Такі родини зустрічаємо всюди, і це піддає нам велику охоту до праці.

Та не без того, щоб не натрапити часом на менше прихильних людей. І того разу мали ми такого господаря, який в хату не пустив, а лише кинув два долари, як з ласки.

Трохи завагався Михайло-міхоноша брати гроші, але взяв.

Ідемо далі, і я міркую: „Це ж коляда на чужині, далеко від рідної землі. Там ворог не дозволяє ходити колядникам, то наші рідні брати напевно колядують при замкнених дверях, тільки для найближчої рідні. А тут повна свобода, колядуй хоч би і під ратушем. Та біда в тому, що немає багато охочих до коляди. Ходять старі ветерани революційного підпілля та симпатички їхні. Ще видно де-не-де гуртки молоді. Хто ж за десять років колядуватиме?“

Малеча пожирає колядників очима. Слухає уважно і щось собі думає. Напевно багато питань насувається в їхні маленькі голівки. Питатимуть потім матусь: „Хто ці люди, чому вони співають?“ А добра матуся почне оповідати, як то бабуня та дідусь колись колядували на далекій Україні. „Це звичай такий наш, дитино, —

пояснить матуся, — вчися колядувати й ти, а як підростеш — теж ходитимеш“.

Оце суть справи, — думаю, — передати наші прекрасні традиції грядучим поколінням.

Треба признати, що цього року люди більше платили на Визвольний Фонд. Хай послужить на доказ цього такий факт.

В одній хаті батьків не було, і нас прийняла їх дочка років на 12. Коли ми зложили побажання, вона спитала:

— А на що ви колядуєте?

— На Визвольний Фонд!

— Я мушу знати, бо мама казали, що маю прийняти колядників на Церкву і Визвольний Фонд.

Отже ворожа пропаганда та всякі провокації не мають впливу на патріотичну громаду. Не мають впливу і розсиляні пашквілі, автори яких закликають людей не давати грошей на Визвольний Фонд, бо, мовляв, ці гроші розкрадають або, як сказав на доповіді в Трентоні один політичний діяч, їх минулого року програли в карти в Детройті.

Люди вже знають, яку велику вартість приносять політична дія, яка спирається на фінансовій базі Визвольного Фонду, і не вірять цим пашквілянтам та провocatorам.

Б. К.

„НЕВТРАЛІСТИ“ — ОСЬ ХТО ЇМ ПОТРІБНИЙ

У київській „Літературній Україні“ з 22 грудня м. р. голова кагебівського „Товариства зв'язків з українцями за рубежем“ Ю. Смолич заявив:

„За останні роки на еміграції в різних країнах виникло кілька нових патріотичних груп, що прагнуть зміцнювати зв'язки з Україною. Цій справі вельми сприяли тріумфальні гастролі за кордоном українських ансамблів Вірського та Верьовки... І що надто важливо: за останні роки розвинули співпрацю з Товариством ряд осіб з кін неутралістських, тобто людей, котрі заявляють себе аполітичними, не приналежними ні до прогресивних, ані до реакційних організацій“.

СОВЕТСЬКИЙ ШПИГУН БІДНИК

У грудні м. р. відбувся в Парижі перед військовим трибуналом процес проти Бідника за шпигунство серед української еміграції і у французькій оборонній системі. Присуд: 5 років тюрми.

Прокурор, зокрема, зупинився на тому, що Бідник намагався деморалізувати українських емігрантів. Водночас суд відкинув інсинуації, начебто Бідник був членом ОУН. Отже, на суді виявилася вся безпідставність наклепів на ЗЧ ОУН.

Свідком прокуратури був ред. Борис Вітошинський.